

μου—δχι και πάντα εμως—και της απολογήθηκε με ωμορφο και γλυκόν τρόπο:

—Να! μιὰ τόση δά φυλλαδούλα, μου είπαν, ότι είναι ή Γραμματική, και πρέπει νά τήν μάθῃ τό παιδί μας γιά νά γείνη γραμματισμένος άνθρωπος... "Όλα τά παιδιά μαθαίνουν γραμματική και γένονται λογιώτατοι. Γικτι τάχα νά μήν τήν μάθῃ και τό παιδί μας άφού είναι τόση δά μιὰ φυλλαδούλα;...

"Η μάννα μου δέν απάντησε τίποτε, διότι με τόν καλόν τόν τρόπο τήν ενίκησε ο πατέρας μου.

Τό βράδυ ήρθαν μερικοί χωριανοί νά μάθουν τά «νέα από τήν πολιτεία». "Ο πατέρας μου τούς είπε μερικά γιά τόν πόλεμο, ποῦ γένονταν μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας, πικραμένος ποῦ νικῶνταν οί Γάλλοι, τούς είπε ότι ο βασιλεὺς ο Γεώργιος έστειλε σταυροφόρους στά σύνορα, κοντά στήν "Αρτα, ότι ο Ροῦσσος ο πρόξενος είπε ότι ή "Αγια Ρουσία θά ζητήσῃ από τάς Δυνάμεις νά βοηθῶν πλείο στήν "Ελλάδα ή Κρήτη ή Θεσσαλία, κι ή "Ηπειρο ως τήν Παλιά—"Αρτα, κι άπ' αυτό έστρεψε τόν λόγο στήν Γραμματική.....

—Αυτή τήν φορρά έμαθα στα Γιάννινα ότι βγήκε ένα βιβλίο, ποῦ τ' ονοματίζουιν «Γραμματική»—τόση δά μιὰ φυλλαδούλα είναι τό βιβί τοῦ Διαόλου—κι' έποιος μπορέσῃ και μάθῃ αυτό τό βιβλίο γένεται πολὺ γραμματισμένος, ... σοφός... φωστήρας!

—Τό είδες με τά μάτια σου αυτό τό βιβλίο;

Τόν έρώτησε ένας.

— Τήν είδα (τοῦ είπε). Τόση δά μιὰ φυλλαδούλα είναι, όσο ή παλάμη μου, αλλά πολὺ δύσκολο βιβλίο είναι λέν!... Τέσσερα και πέντε χρόνια κάνουν νά τό μάθουν λέν! "Αλλά χαρά στὸν έποιος τήν μάθῃ! Δέν χρειάζεται πλείο νά μάθῃ άλλα γράμματα! "Η Γραμματική τά κόβει όλα!

— Περίεργο! (είπε ο νεροντότερος) και τράβηξε με δύναμη μιὰ ρουφηξιά ταμπάκο Περίεργο πράμμα!

— Έχει μέσα άγίους;

Ρώτησε ένας άλλος.

— Δέν είδα (είπε ο πατέρας μου) Είναι λόγος, θάχῃ χωρίς άλλο κι' άγίους. Γένεται νά μήν έχῃ άγίους;

— Νά μάς πάρῃς μιὰ γιά τήν εκκλησιά μας, εάφεντικό!

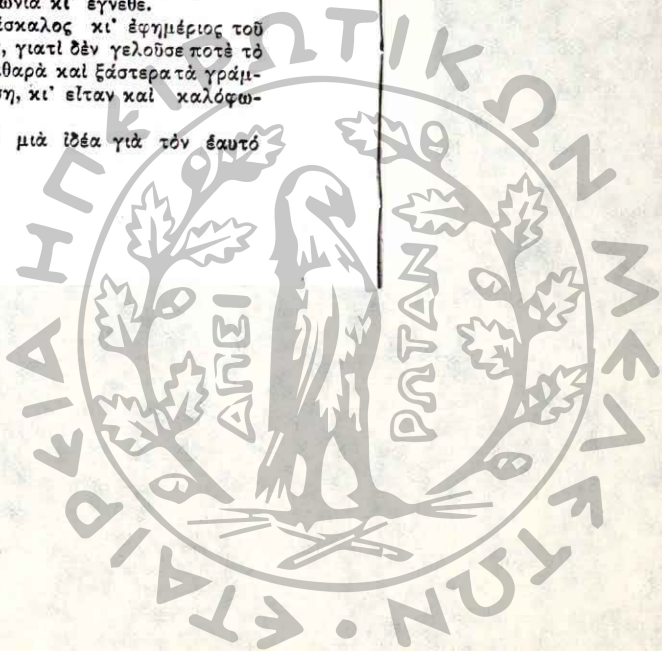
Τοῦ είπε τρίτος.

— Θά πάρω μιὰ γιά τό παιδίμ'!

Είπε ο πατέρας μου δελά-δειλά γιά νά μήν τόν άκούσῃ ή μάννα μου, ποῦ κάθονταν από τήν άλλη τήν γωνιά κι' έγενεθε.

Σέ λίγο ήρθε κι' ο Παπ' "Αντριάς, ο δάσκαλος κι' εφημέριος τοῦ χωριοῦ μας φημισμένος κι' ως δάσκαλος, γιατί δέν γελοῦσε ποτέ τό μοῦτρό του, κι' ως παπάς, γιατί έλεγε καθαρά και εάστερα τά γράμματα, σάν καλοκαιριάτικη βουνίσια βρύση, κι' είταν και καλόφωτος.

"Ο Παπ' "Αντριάς είχε μιὰ έπαρση και μιὰ ιδέα γιά τόν εαυτό

του, ποῦ μόνον τὸν δεσπότη θεωροῦσε, ὅχι καλύτερό του, ἀλλὰ τὸ πολὺ-πολὺ ὁμοίόν του στὰ γράμματα.

Ἀφοῦ ρώτησε κι' ἔμαθε τὰ πολιτικά ἔμαθε καὶ τὸ νέο τῆς Γραμματικῆς.

— Γραμματικὴ! Γραμματικὴ! (εἶπε)... Αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲν μπορεῖ ν' ᾔναι ἐκκλησιαστικὸ, ἀγιοτικὸ, θρησκευτικὸ, βιβλίο τοῦ Θεοῦ!... Δὲν τῷχω ἀκούσει δὲν τῷχω ἰδεῖ σὲ καμμιά ἐκκλησιᾷ ὡς τα σήμερα! Ἄν εἶναι πάλι κανένα καινούργιο βιβλίο;... Ἄλλ' ὅ,τι κι' ἂν εἶναι βιβλίο τῆς ἐκκλησιᾶς δὲν εἶναι αὐτό! Βάνω τὸ κεφάλι μου. Θάβναι χωρὶς ἄλλο κανένα ἐλληνικόν...

— Ὅταν ξαναπάγω στὰ Γιάννινα, (εἶπε ὁ πατέρας μου) θὰ φέρω μιὰ Γραμματικὴ. Πόσο θάχῃ; Τέσσερα-πέντε γρόσια... Ἄς εἶναι καὶ δέκα, κι' εἴκοσι ἀκόμα!

— Τί λὲς αὐτοῦ Ἀρχοντά μου; (εἶπε ὁ παπᾶς) Εἴκοσι γρόσια Βαγγέλιο κοντεῦ'ς νὰ μᾶς τὴν κάν'ς τὴν καταραμένη τὴν... πῶς; τὴν εἶπες;

Ἦ μάννα μου ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν μεριά παρακολουθοῦσε ὅλη τὴν συνομιλίαν, κι' εὐχαριστήθηκε, ποῦ ἀκουσε τὸν παπᾶ νὰ «ψάλλῃ τὸν ἀναβαλλόμενον» τῆς Γραμματικῆς, καὶ φοβούμενη μὴν τὴν φέρῃ ὁ πατέρας μου γιὰ νὰ τὴν μάθω ἐγὼ καὶ πάθῃ ἡ ὑγεία μου, — τὸ στήθός μου—ὅπως συνεθίζε νὰ τὸ λέῃ, πῆρε ἀγέρα κι' εἶπε ἀπειλητικῶς.

— Γιὰ κάτσε φρόνιμα, ἄντρα, καὶ μὴ μᾶς κουβαλή'ης τέτοιο πρᾶμμα σπῆτι μας. Νὰ τὸ ξέρ'ς! Θὰ τὴν ρίξω στὴν φωτιά!

Σ' αὐτὸ ἀπάνω ἀκούστηκε στὴν ἐξώθυρα ποδοβολητὸ ἀλόγου, κι' ὁ ὑπηρέτης μπαίνοντας μέσα ἐκεῖ ποῦ εἴμαστε ὅλοι ἀνάφερε ὅτι εἶταν ἕνας ξένος καὶ κατέδθηκε νὰ τὸν δεχτῇ.

Σὲ λίγο ὁ ξένος ἦρθε ἀπάνω καὶ μᾶς καλησπέρησε, καὶ τὸν καλωσορίσαμε.

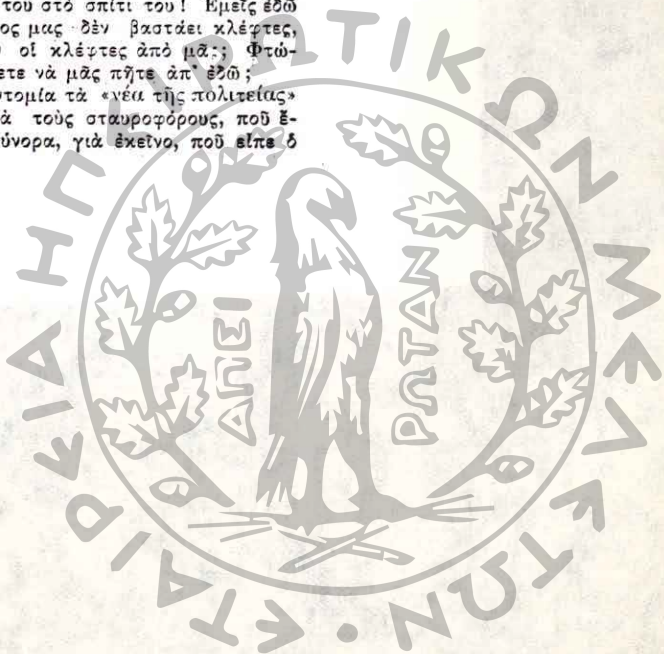
Εἶταν ἕνας φίλος, ποῦ ἔρχονταν ἀπὸ τὰ Ζαγόρια, κι' ἐπειδὴ δὲν πρόφτασε νὰ πάῃ στὸ χωριὸν του, οὔτε κανένα ξενοδοχεῖο εἶταν ἐκεῖ γύρα, ἦρθε στὸ σπῆτι μας νὰ ξενοχτήσῃ. Εἶταν γνωστὸς ὡς καλὸς νοικοκύρης κι' ἄνθρωπος, ποῦ εἶχε κάποια ἰδέαν γιὰ τὰ ἐλληνικὰ τὰ γράμματα.

— Τί, νέα ἀπ' αὐτοῦ ἀπάνω;

Τὸν ἐρώτησε ὁ πατέρας μου.

— Κακορριζικιᾶς (εἶπε ξέκαρδα ὁ ξένος). Παντοῦ κλέφτες! Θὰ ρημάξῃ αὐτὸ τὸ Ζαγόρι! Προχτές ἐπιασαν στοὺς Νεγάδες ἕναν ἄρχοντα—δὲν θυμοῦμαι καλὰ τ' ὄνομά του—καὶ ζητοῦν πεντακόσιες λίρες, εἰθεμὴ θὰ στείλουν τὸ κεφάλι του στὸ σπῆτι του! Ἐμεῖς ἐδῶ εἴμαστε καλὰ, δόξα τῷ Θεῷ! Ὁ τόπος μας δὲν βασταίει κλέφτες, κι' ἂν βαστοῦσε ἀκόμα, τί νὰ πάρουν οἱ κλέφτες ἀπὸ μᾶς; Φτώχεια μὲ δόντια; Κι' ἐσεῖς τί ἄλλα ἔχετε νὰ μᾶς πῆτε ἀπ' ἐδῶ;

Ὁ πατέρας μου τοῦ ἀνάφερε μὲ συντομία τὰ «γένη τῆς πολιτείας» γιὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον, γιὰ τοὺς σταυροφόρους, ποῦ ἐστεῖλε ὁ βασιλεὺς τὰ Γιάννινα, γιὰ ἐκεῖνο, ποῦ εἶπε ὁ

Ρουσσος ο Πρόξενος για την Κρήτη, την Θεσσαλία και την Ήπειρο και για το περίεργο βιβλίο, την Γραμματική.

Σ' αυτό άπάνω εί χωριανοί καλονόχτισαν κι' έφυγαν κι' ή μάνα μου σηκώθηκε νά έτοιμάσθ τραπεζί. Έγώ κάθησα στην θέση της μάνας μου, κοντότερα στην φωτιά, έχοντας επιδειχτικά στά χέρια μου τό φαλτήρι, κι' έκανα πώς γύρευα κάποιον φαλμό. Ο πατέρας μου έξακλουθεύσε την δμιλία του μέ πλειότερο θάρρος, ένεκα που δέν ειπεν μπροστά ή μάνα μου.

— ...Πού λές, ή Γραμματική (έλεγε ο πατέρας μου) λέν οι γραμματισμένοι στά Γιάννινα, είναι σπουδαίο βιβλίο και μ' αυτό μαθαίνει κανείς όλα τ' άλλα τά βιβλία.

— Είναι αλήθεια. (είπε ο φίλος) 'Η Γραμματική είναι τό σπουδαιότερο βιβλίο για τά γράμματα... Είναι τό κλειδί των γραμμάτων. Γι' αυτό και την ειπαν «Γραμματική». Γιατί αναφέρει όλα και για τά γράμματα! Νά πάρ'ς μία για τόν λογιώτατο (κι' έδειξε μέ μία χειρονομία έμένα) θά του άνοίξη τά μάτια....

Ο Παπ' Αντριός, ο δάσκαλός μου, που έτρωγε κι' έπινε πάντα σπίτι μας και λαυμάζονταν από τό χωριό ως πολύξενος και πολυγραμματισμένος, σήκωσε τό κεφάλι του κι' ειπε μ' αυθάδεια:

— Τί λές αυτός; Μέ την γραμματική σου θ' άνοίξη τά μάτια τό παιδί; Φαλτήρι και πάλε Φαλτήρι! Αυτό μονάχα τροχάει τό μυαλό! Αυτό και μόνο άνοίγει τά μάτια των παιδιών, και κανένα άλλο βιβλίο!

— Εδλόγησον, δέσποτα! (είπε ο φίλος) Δέν δμιλώ για τά εκκλησιαστικά βιβλία.... Όμιλώ για τά γράμματα και για τά βιβλία τά Έλληνικά....

— Κι' όταν έχουμε τά εκκλησιαστικά βιβλία, (είπε ο παπας μέ θυμό): Όκτωήχι, Φαλτήρι, Απόστολο, Ώρολόγι, Μηναία, Πεντηκοστάρι, Παρακλητική, Τριψίδι—Άφίνω τό Βαγγέλιο.... Δέν μπαίνει αυτό στό λογαριασμό—τί χρειάζονται σ' έναν άνθρωπο άλλα τά βιβλία.... τά Έλληνικά;

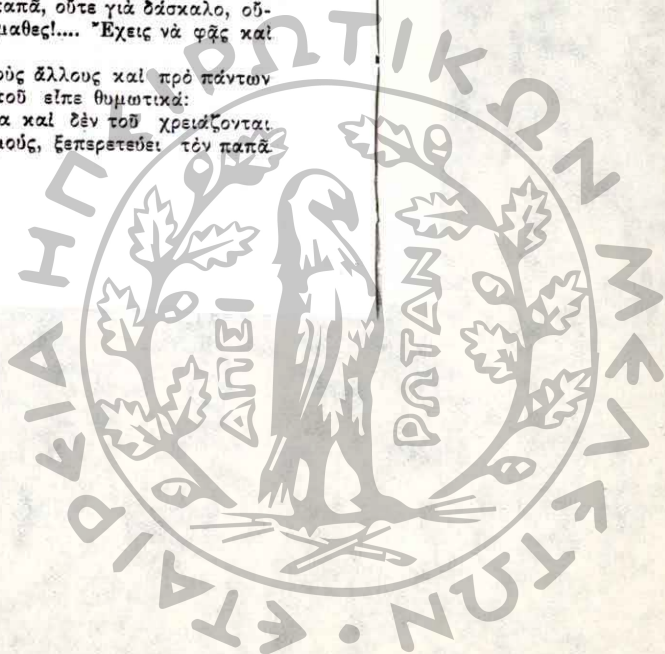
— Έχεις δίκιο, δέσποτά μου! (είπε ο ξένος) 'Αλλ' ο κόσμος σήμερα άρχισε νά μοθαίνη Έλληνικά βιβλία κι' όχι εκκλησιαστικά... Τά εκκλησιαστικά άπ' έδω κι' όμπρός είναι για νά τά μαθαίνουν όσοι θέλουν νά παταρευτούν, νά ιερωθούν....

Έκείνην την στιγμή έμπαινε ή μάνα μου κι' άκουσε τά τελευταία λόγια του ξένου και, μ' όλον της τόν σεβασμό, που είχε για τά εκκλησιαστικά τά γράμματα, μου άρπαξε τό Φαλτήρι από τά χέρια και μου τό ιέταξε πέρα.

— Δέν σ' έχω (μου ειπε) ούτε για παπά, ούτε για δάσκαλο, ούτε για γραμματικό!... Σέ φτάνουν όσα έμαθες!... Έχεις νά φας και νά πιής!

Τότερα, γυρίζοντας τόν λόγο προς τούς άλλους και πρό πάντων στον Παπ' Αντριό, τόν δάσκαλό μου, του ειπε θυμωτικά:

— Τάμαθε τό παιδί μ' τά γράμματα και δέν του χρειάζονται άλλα! Διαβάζει, γράφει, καν' λογαριασμούς, ξεπερνάει τόν παπά

στην ἐκκλησιά... δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ ἄλλο τίποτε, καὶ νὰ πᾶθ' τὸ στῆθός του! Τοῦ φτάνουν αὐτά, ποῦ ἔμαθε! Οὔτε παπᾶ, οὔτε δάσκαλο, οὔτε γραμματικό θὰ τὸ κάνουν! Δόξα τὸν Θεό. Ἔχει νὰ φάῃ καὶ νὰ πιῇ καὶ νὰ θρέψῃ κι' ἄλλους!

* *

Ἵστερα ἀπὸ καμμιὰ δεκαριά μέρες ξαναπῆγε ὁ πατέρας μου στὰ Γιάννινα, καὶ γυρίζοντας ἔφερε τὴν Γραμματική!

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ποῦ ἦρθε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔλειπε ὁ Παπ' Ἀντριάς, ὁ δάσκαλός μου, στὸ χωριό του κι' ὅταν ἔφυγε ἡ συνηθισμένη βραδυνή συντροφιά τοῦ πατέρα μου, οἱ γερόντοι τοῦ χωριοῦ, κι' ἡ μάννα μου βγῆκε νὰ ἐτοιμάσῃ τραπέζι, ὁ πατέρας μου μοῦ εἶπε κρυφά, δίνοντάς μου ἓνα βιβλιαράκι:

— Παρ' τη καὶ βάλ' τη στὸν κόρφο σου κι' αὔριο, ποῦ θὰ πᾶς στ' «Ἀγνάντια» (εἶταν τὸ ὑπαίθριο σχολεῖό μας) νὰ τὴν διαβάσῃς, κι' ὅταν γυρίσῃς, νὰ μοῦ πῆς τί κατάλαβες. Αὐτὸ τὸ βιβλίο, παιδί μου, εἶναι ἡ Γραμματική! Ἀλλὰ σιωπῇ! Κρύψ' τη νὰ μὴν τὴν δῇ ἡ μάννα σου, κι' ἀρχίσῃ πάλι νὰ φωνάζῃ. Ἀκοῦς; Νὰ τὴν διαβάσῃς! «Ὅποιος μαθαίνει τὴν Γραμματική, μοῦ εἶπαν στὰ Γιάννινα γένεταί μεγάλος ἄνθρωπος!» Ἀκοῦς;

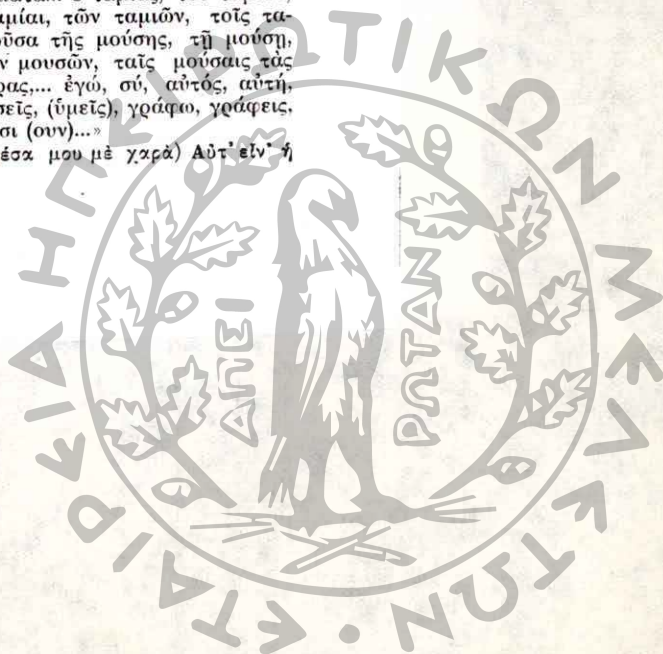
— Ἀκούω.

Τοῦ εἶπα καὶ βγῆκα καὶ πῆγα πέρα στὸ μαγειρεῖο, ὅπου κάθονταν καὶ πυρόνονταν οἱ ἐργάτες. κι' οἱ ζευγίτες μας κι' ἐκεῖ ἔδγαλα ἀφοδὰ ἀπὸ τὸν κόρφο μου τὴν Γραμματική, κι' ἀρχισα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ τὴν διαβάζω.

«Τὰ γράμματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι 24: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, (ς), τ, υ, φ, χ, ψ, ω.

Διάβασα καὶ παρακάτω κι' ἕστερα τὴν ἔκλεισα τὴν Γραμματική καὶ τὴν ἔβαλα πάλι στὸν κόρφο μου, κι' ἔκανα ν' ἀναιδῶ στὸ σπῆτι, ἀλλὰ ξαναγύρισα νὰ ἰδῶ ἂν εἶχε καὶ κἀνέναν ἅγιο ζωγραφισμένο μέσα. Τὴν ἐπιθεώρησα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὥς τὸ τέλος, ἀλλὰ πούθεν ἅγιος! Θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ δασκάλου μου, τοῦ Παπ' Ἀντριά, ὅτι «τέτοιο βιβλίο δὲν ἔχει ἡ Ἐκκλησία», καὶ παραξενεύομαι τί βιβλίο εἶταν αὐτό, ποῦ δὲν εἶχε ἁγίους! Κύτταξα καὶ γιὰ καμμιὰ προσευχή, γιὰ κἀνένα τροπάρι, ἀλλὰ τίποτε. Κάτι παράξενα πράγματα: «ἀρσενικόν, θηλυκόν, οὐδέτερον, ἐνικός, πληθυντικός, ὀνομαστική, γενική, δοτική, αἰτιατική, κλητική, ὀνόματα, οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμιαί, ρήματα... ὁ ταμίας, τοῦ ταμίου, τῷ ταμίᾳ, τὸν ταμίαν ὃ ταμία, οἱ ταμίαι, τῶν ταμιῶν, τοῖς ταμίαις, τοὺς ταμίας, ὃ ταμίαι. ἡ μοῦσα τῆς μουσῆς, τῇ μουσῇ, τὴν μοῦσαν, ὃ μοῦσα, αἱ μοῦσαι τῶν μουσῶν, ταῖς μουσαῖς τὰς μουσας, ὃ μοῦσαι, ἡ ἡμέρα τῆς ἡμέρας... ἐγώ, σύ, αὐτός, αὐτή, αὐτό, ἐκεῖνος ἐκεῖνη, ἐκεῖνο, ἡμεῖς, σεῖς, (ὑμεῖς), γράφω, γράφεις, γράφει, γράφομεν, γράφετε, γράφουναι (ουν)».

— Μωρέ! τ' εἶν' τοῦτα; (εἶπα μέσα μου μὲ χαρὰ) Αὐτ' εἶν' ἡ δύσκολη ἡ Γραμματική;

Χάρηκα, ποῦ τὴν ἡύρα τόσο εὐκολή, χάρηκα ὅμως πλείοτερο, ποῦ ἔμαθα ὅτι τὰ «α, β, γ, δ» κτλ. εἶναι γράμματα τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ποῦ δὲν τὸ ἤξερα, κι' ἐνῶ ἔκανα αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς, ἔβαλα τὴν Γραμματικὴν στὸ κόρφο μου κι' ἐπετάχτηκα ἀπάνω στὸ σπίτι γιὰ νὰ φάμε.

Ὁ πατέρας μου μ' ἐκύτταξε γιὰ νὰ καταλάβῃ τίποτε. Εἶταν ἡ μάννα μου μπροστὰ καὶ δὲν μποροῦσα νὰ τοῦ εἰπῶ τὲς ἐντυπώσεις μου, καὶ μιὰ στιγμὴ, τοῦ βγήκε ἔξω ἐκείνη, ζύγισα στὸν πατέρα μου καὶ τοῦ εἶπα:

— Δὲν εἶναι καθόλου δύσκολη!

— Τί λές παιδί μ'!

Μοῦ εἶπε μ' ἀπορία.

— Αὐτὸ ποῦ σοῦ λέγω. (τοῦ εἶπα) Διάβασα κάμποσα φύλλα κι' εἶδα νὰ λέγῃ καὶ πράγματα, ποῦ τὰ καταλαβαίνω.

Μ' ἐκύτταξε δισταχτικὰ ὁ πατέρας μου, σὰν νὰ μὴν πιστεῦε αὐτό, ποῦ τοῦ ἔλεγα κι' ὅστερα μοῦ εἶπε προφυλαχτικὰ:

Καλὰ—καλὰ... Αὐριο νὰ τὴν διαβάσῃς καλύτερα καὶ νὰ μοῦ εἰπῇς!

Τὸ πρῶτ' πῆγα στὸ «σχολεῖο» κι' ἀρχίσαμε τὸ διάβασμα, χωρὶς τὸν δάσκαλο, γιὰτὶ ἔλεπε στὸ χωριό του. Ἐγὼ ἀντὶ Ψαλτήρι διάβαζα Γραμματικὴν.

— Τ' εἶν' αὐτό;

Μοῦ εἶπαν τ' ἄλλα τὰ παιδιὰ.

— Γραμματικὴ!

Τοὺς εἶπα μὲ περηφάνεια κι' ἐξακολούθησα τὸ διάβασμα.

Τότερα ἀπὸ κάμποση ὥρα, ἕνα ξεροθήξιμο ἀπὸ μακριὰ μᾶς προανάγγειλε τὸν ἐρχομὸ τοῦ δασκάλου μας.

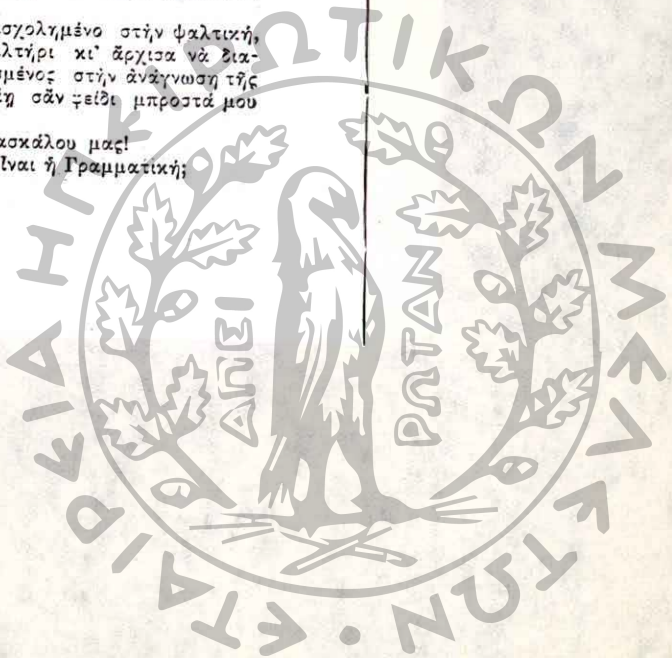
Ἀρχίσαμε νὰ διαβάζουμε φωναχτά, γιὰ νὰ δεῖξωμε ὅτι δὲν ἀμελούσαμε τὰ μαθήματά μας, ὅταν ἔλειπε ὁ δάσκαλός μας, καὶ γιὰ νὰ τοῦ δώσωμε νὰ καταλάβῃ, ὅτι μποροῦσε νὰ λείπῃ συχνά, χωρὶς νὰ μένωμε καὶ πίσω ἀπὸ τὰ μαθήματά μας. Ἐννοεῖται ὅτι τὴν καίμενη τὴν Γραμματικὴν τὴν εἶχα κρύψει καὶ διαβάζα Ψαλτήρι.

Ἐρχόντας ὁ δάσκαλος ἔδραλε τὴν φλωκάτα του καὶ τὴν ἀπόθεισε ἀπάνω σ' ἕνα λιθάρι ποῦ τοῦ χρησίμευε ὡς ἀκκουμπηστήρι, κάθησε καὶ, κατὰ τὰ συνηθισμένα, ἀρχισε νὰ ψάλλῃ τὸ «Ἀξιὸν ἔστιν ὡς...», ἐνῶ μὲ τὴν ψιλλὴν βέργα, ποῦ κρατοῦσε στὰ χέρια του, βαστοῦσε τὸν χρόνο.

Ἐγὼ, βλέποντας τὸν δάσκαλό μου ἀπασχολημένο στὴν ψαλτικὴν, ἔβαλα τὴν Γραμματικὴν ἀνάμεσα στὸ Ψαλτήρι κι' ἀρχισα νὰ διαβάζω κρυφά, ἀλλ' ἔκει ποῦ εἶμουν βυθισμένος στὴν ἀνάγνωση τῆς Γραμματικῆς βλέπω ἕνα χέρι νὰ γλυστράῃ σὰν ψεῖδε μπροστὰ μου καὶ νὰ μοῦ τὴν παίρνῃ τὴν Γραμματικὴν!

Εἶταν τὸ χέρι τοῦ Παπ' Ἀντριᾶ τοῦ δασκάλου μας!

— Ἀ! (εἶπε μὲ σατανικὴ χαρὰ) αὕτη εἶναι ἡ Γραμματικὴν;

Και πήγε στο μέρος του κι' άρχισε νά τήν διαβάζω από τήν άρχή. Διάβαζε και γύριζε φύλλα, διάβαζε και γύριζε φύλλα, ώς που τήν έτελείωσε και τήν πέταξε περιφρονητικά καταγής.

— Δέν είπα εγώ; (ξεφώνισε μέ χαρά) ότι ή Γραμματική δέν είνε άγιωτικό βιβλίο; Ότι δέν είναν έκκλησιαστικό βιβλίο;

Τό μεσημέρι πήγα στο σπίτι μέ τόν Παπ' Αντριά τόν δάσκαλό μου γιά νά φάμε.

Ό πατέρας μου μέ περίμενε μ' άνυπομονησιά, κι' άμα μπήκα στο δωμάτιό του μέ ρώτησε:

— Πώς τήν ήδρες;

— Έγώ, (τοῦ είπα) καλή τήν ήδρα, άλλ' ο δάσκαλος μου τήν πήρε και τήν διάβασε κι' είπε ότι δέν είναν άγιωτικό κι' έκκλησιαστικό βιβλίο...

Εκείνη τήν στιγμή μπήκε μέσα κι' ο Παπ' Αντριάς ο δάσκαλος, κρατώντας στο χέρι τό ένοχο βιβλίο, λέγοντας:

— Δέν σοῦ είχα εἰπῇ εἰγώ, κύρ άρχοντα, ότι ή Έκκλησιά δέν έχει τέτοιο βιβλίο, ποῦ νά τό λέν «Γραμματική»; Εἴκοσι χρόνια παπᾶς και δάσκαλος μπορούσε νά μήν ξέρω ένα τέτοιο βιβλίο, αν εἴταν άγιωτικό, έκκλησιαστικό, θά εἴμουν γιά ξούρισμα! Νά, πᾶρ' το ή άφεντιά σου και κύτταξε κι' αν βρῆς μέσα τ' όνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγιάς, τοῦ Σταυροῦ, ἢ κανενός άγίου, δός το νά τό μάθ' τό παιδί σου, εἴθεμή, και δέν εἶχη τίποτε απ' αὐτά, ρίξ' το στην φωτιά, γιατί εἶναι—ξέρω εἰγώ—άφωρεσμένο από τοῦς τριακόσιους δεοχτώ θεοφόρους πατέρες—προσκυνούμε τ' όνομά τους.

Ό δασκαλόπαπας εἰθιμάμπεψε, γιατί πραγματικῶς εκείνη ή Γραμματική («ὑπό Ἀδαμαντίου Κοραῖ»). ως και κάθε άλλη γραμματική, δέν εἴταν ιερή κατήχηση και δέν εἶχε τέτοια όνόματα, κι' άπαιτοῦσε τήν καταδίκη της!

Ό πατέρας μου τᾶχασε από τήν ρητορική τοῦ Παπαδασκάλου και δέν ἤξερε τί ν' άπαντήση.

— Πόσα γρόσια τήν πήρες αὐτήν τήν Γραμματική;

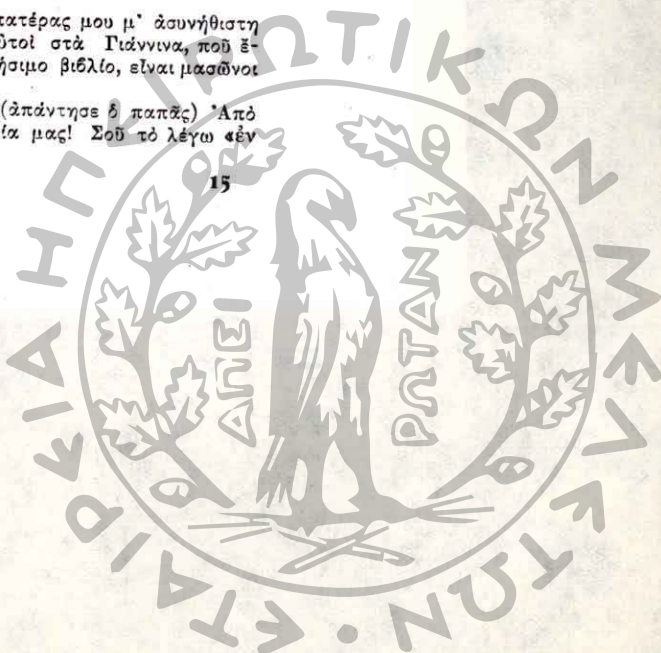
Τόν ερώτησε ο Παπᾶς.

— Κολοκύθια! (τοῦ είπε ο πατέρας μου) Γιατί ρωτᾶς πόσα γρόσια τήν πήρα; Μὲ ξέρ'ς έμένα νά λογαριάζω γρόσια; Δόξα τόν Θεό! Έχω. Όσα τήν πήρα, τήν πήρα!

— Εἶναι βιβλίο μασώνικο, διαβολικό! Εἶναι ενάντιο στην πίστη μας! Ρέκαξε ο Παπᾶς.

— Τί διάλο, ὡρέ παπᾶ! (τοῦ είπε ο πατέρας μου μ' άσυνήθιστη ήπιότητα στόν χαρακτήρά του) Όλοι αὐτοί στά Γιάννινα, ποῦ εἶχουν τήν Γραμματική γιά καλό και χρῆσιμο βιβλίο, εἶναι μασῶνοι κι' αντίχριστοι;

— Ἀμ' τ' εἶναι και δέν εἶναι τέτοιοι; (άπάντησε ο παπᾶς) Από τοῦς λογιωτάτους θά χαλάση ή θρησκεία μας! Σοῦ τό λέγω εν φόβῳ Θεοῦ!

Ἐκείνη τὴν στιγμή μῆκε κι' ἡ μάννα μου στὸ δωμάτιο, ὅπου δικάζονταν ἡ Γραμματικὴ τοῦ Κοραῆ ὡς αἰρετική.

Ὁ πατέρας μου βρέθηκε τότε ἀνάμεσα σὲ δυὸ κατηγοροῦς, δὲν εἶχε τί ν' ἀπαντήσῃ γιὰ νὰ υπερασπιστῇ τὴν κατηγορούμενη. Ὁ Παπᾶς ἐθριάμβευε καὶ μὲ διαβολικὴ χαρὰ εἶπε στὴν δυστυχισμένη, τὴν κατὰδικη μὲ ὕψος νέου Τορκουεμάδα:

— «Ὑπαγε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερο!»

Καὶ λέγοντας αὐτὴν τὴν φοβερὴ εὐαγγελικὴ φράση, ποῦ θὰ εἶπῃ στὴν δευτέρα παρουσία ὁ Θεὸς στοὺς ἀμαρτωλοὺς, πέταξε τὴν Γραμματικὴν στὴν ἀναμμένη φωτιά.

Ὁ Πατέρας μου ἐκυψέ τὸ κεφάλι, σὰν ὁ νικημένος Ναπολέοντας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἡ μάννα μου χάρηκε, ποῦ γλύτωσα ἀπὸ ἓνα βιβλίο, ποῦ καταστρέφει τὰ τρυφερά στήθια τῶν παιδιῶν κι' ὁ Παπᾶς περήφανος γιὰ τὸ τὸ μεγάλο κατόρθωμά του, δὲν ἐκάθισε νὰ φάγῃ μαζί μας, ἀλλὰ βγήκε νὰ τὸ διαλαλήσῃ στὸ χωριό!

Ἄλλ' ἡ δραματικὴ καταδίκη τῆς Γραμματικῆς τοῦ Κοραῆ εἶχε τὸν ἐπίλογό της, ὕστερα ἀπὸ λίγες ἐβδομάδες, καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸν καταδικαστὴ τῆς δάσκαλό μου.

Ὁ δεσπότης τῆς ἐπαρχίας μας Ἅγιος Βελλᾶς, Γερμανὸς λεγόμενος, ἀνθρωπὸς πολὺ γραμματισμένος καὶ σπουδασμένος θεολόγος εἶταν σὲ περιοδεία καὶ πέρασε κι' ἀπὸ τὸ χωριὸ μας.

Ὁ Παπ' Ἀντριᾶς ὁ δάσκαλός μου εἶχε γείνει γάτα βρεμμένη μπροστὰ στὸν δεσπότη.

Ὁ πατέρας μου τῷ χε κάρβουνο μέσα στὴν καρδιά του τὸ κάψιμο τῆς Γραμματικῆς.

Τὸ βράδυ, ὕστερα ἀπὸ ἓνα καλὸ φαγοπότι, ὁ πατέρας μου εἶπε στὸν δεσπότη ὅλη τὴν ἱστορίαν τῆς καταδίκης τῆς Γραμματικῆς, ἐνῶ ὁ Παπ' Ἀντριᾶς στέκονταν ὀρθὸς μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, σὰν νὰ χόρευε στ' ἀκάθια.

— Τ' εἶν' αὐτὰ Παπ' Ἀνδρέα; Ἀγράμματε! ξύλον ἀπελέκητον!

Εἶπε ὁ δεσπότης μὲ ἀπειλητικὸ ὕψος.

— Ἐσφαλὰ, δεσπότη μου! (ἀπολογήθηκε τρέμοντας ὁ παπᾶς)

Ἀγράμματος ἀνθρώπος εἰμαι!

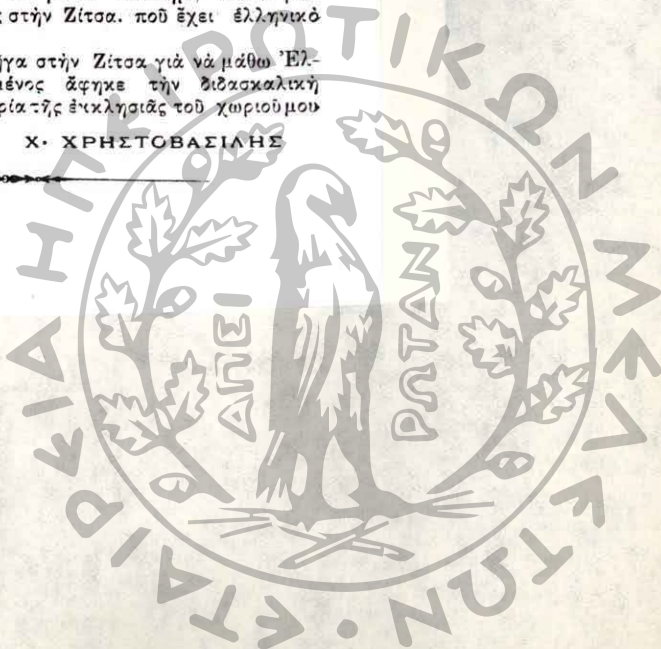
Καὶ κάνοντας μιὰ μετάνοια ἐβγήκε ἔξω κίτρινος ἀπὸ τὸν φόβο του.

Τότε ὁ δεσπότης εἶπε στὸν πατέρα μου:

— Τὸ παιδί σου χάνει τὸν καιρὸ του μὲ τὸ Ψαλτήρι, ποῦ τὸ μαθαίνει ὁ παπᾶς σου... Νὰ τὸ στείλῃς στὴν Ζίτσα. ποῦ ἔχει ἑλληνικὸ σχολεῖο...

Ἔστερα ἀπὸ λίγες μέρες ἐγὼ πήγα στὴν Ζίτσα γιὰ νὰ μάθω Ἑλληνικά, κι' ὁ Παπ' Ἀντριᾶς ὁ καὶμένος ἄφηκε τὴν διδασκαλικὴν καὶ περιωρίστηκε μόνον στὴν ἐφημερίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ μου

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΔΙΚΗ

ΥΠΟ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου)

— "Ἐχεις δίκην δέσποτά μου, εἶπε ὁ ξένος, ἀλλ' ἔ κόσμος σήμερα ἀρχισε νὰ μαθαίνῃ «Ἑλληνικά» διβλίῳ κι' ὄχι ἐκκλησιαστικά. Γὰ ἐκ-
αλγοισατικά ἀπ' ἐδῶ κι' ὀμπρὸς εἶνε γιὰ τὰ
μαθαίνουν ὅσοι θέλουν νὰ παπαδεύουν, νὰ ἱερω-
θεύν ...

Ἐκείνη τῇ στιγμῇ ἔμπαινε ἡ μάννα μου κι' ὄ-
κνευσε τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ξένου, καί, μ' ὀ-
λον τὸν σεφασμόν, ποῦχε γιὸ τὰ ἐκκλησιαστικά
τὰ γράμματα καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά τὰ διβλία,
μὲ ἀρπάξε τὸ Ψαλτῆρι ἀπὸ τὰ χέρια μου καί
μὲ τὸ πῆταξε πέρα.

— Δὲν σ' ἔχω, μοῦ εἶπε, οὔτε γιὰ παπᾶ,
οὔτε γιὰ δάσκαλο, οὔτε γιὰ γραμματικό ... Σὲ
φτάνουν ὅσα ἔμαθες ... Ἐχ' νὰ φᾶς καὶ νὰ πιῇς.

Ἵστερα γυρίζοντας τὸν λόγο πρὸς τοὺς ἄλ-
λους καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸν Παπ' Ἀντριᾶ,
τὸν δάσκαλό μου, τοῦ εἶπε θυμωτικά:

— Τάχαθε τὸ παιδί μ' τὰ γράμματα καὶ δὲν
τεῦ χρειάζονται ἄλλὰ. Διαβάξ' γράφ' κ' ἄν' λο-
γαριασμοῦς, ξεπεριτεῦει τὸν παπᾶ στήν ἐκκλη-
σιά ... δὲν ἔχ' ἀνάγκη νὰ μάθ' ἄλλο τίποτε πλεὶ-
ο καὶ νὰ πᾶθ' τὸ στῆθός του. Τοῦ φτάνουν αὐτὰ
ποῦ ἔμαθε. Οὔτε παπᾶ, οὔτε δάσκαλο, οὔτε γραμ-
ματικό θὰ τὸν κἀνω. Δόξα τὸν Θεό, ἔχει νὰ φᾶῃ
καὶ νὰ πιῇ καὶ νὰ θρέψ' κι' ἄλλους.

Ἔτσι κόπνυχε ἡ συζήτησι.

Ἵστερα ἀπὸ καμμιὰ δεκαριὰ μέρες ξανα-
πῆγε γιὰ δουλειές του ὁ πατέρας μου στὰ Γιάννι-
να, καὶ γυρίζοντας ἔφερε καὶ τὴν Γραμματική.

Τὲ θράδῳ πούρθε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὰ Γιάν-
νινα, ἔλειπε ἡ Παπ' Ἀντριᾶς, ὁ δάσκαλός μου,
εἰς χωριό του, κι' ὅταν ἔφυγε ἡ συνηθισμένη
ἐκείνη συντροφιά τοῦ πατέρα μου, οἱ γερόντοι
ἐρευνᾶν συντροφιά τοῦ πατέρα μου, οἱ γερόντοι
τοῦ χωριοῦ, κι' ἡ μάννα μου βῆκε νὰ ἐτοιμά-
σῃ τὴν τραπέζι, ὁ πατέρας μου μοῦ εἶπε κρυφά,
ἐννοήσας μου ἕνα διβλιάρικι.

— Πάρ' τη καὶ δάλ' τη στὸν κόρφο σου, κι'
αἶρε, ποῦ θὰ πᾶς στ' «Ἀγνάντι» (ἦταν τὸ
ὕψιόν τοῦ σχολεῖο) νὰ τὴν διαβάξῃς, κι' ὅταν
γυρίσῃς, νὰ μοῦ πῆς τί κατάλαβες. Αὐτὸ τὸ δι-
βλίον, παιδί μ', εἶνε ἡ Γραμματική. Ἀκούς ; Ἡ
Γραμματική. Ἀλλὰ σιωπῇ. Κρύψ' τη γιὰ νὰ μὴ
τὴν ἰδῇ ἡ μάννα σου κι' ἀρχίσ' πάλι νὰ φωνάζῃ.
Ἀκούς ; Νὰ τὴν διαβάξῃς. «Ὅποιος μαθαίνῃ
γραμματική, μοῦ εἶπαν στὰ Γιάννινα, γίνεται
μεγάλος ἄνθρωπος. Ἀκούς ;

— Ἀκούω.

Τοῦ εἶπα καὶ ἐγὼ καὶ πῆγα πέρα στὸ μα-
γειρείο, ἔβου καθόνταν κι' πυρόνονταν, οἱ ἐργά-
τες μας κι' οἱ ζευγίτες μας, κι' ἔκει ἐδῶλα
ἄρα ἀπὸ τὸν κόρφο μου τὴν Γραμματική κι'
ἀρχισα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ τὴν διαβάζω.

Γὰ γράμματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας
εἶνε 24· α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ,
ο, π, ρ, σ, (ς), τ, υ, φ, χ, ψ, ω.

Διάβασα καὶ παρακάτω κι' ἔκανα ν' ἀνεβῶ
στὸ σπῆτι, ἀλλὰ ξαναγύρισα γιὰ νὰ ἰδῶ, ἂν
εἶε κἀναν ἄτιο ζωγραφισμένον μέσα ἡ Γραμμα-
τική. Τὴν πεθεώρησα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέ-
λες, ἀλλὰ πουθενὰ ἄτιος. Θυμήθηκα τὰ λόγια
τοῦ δασκάλου μου τοῦ Παπ' Ἀντριᾶ, ὅτι ἀδὲν

ἔχει τέτοιο διβλίον ἡ ἐκκλησία καὶ παραξενεύ-
μεν τί διβλίον νὰ ἦταν αὐτὸ, ποῦ δὲν εἶχε ἀγί-
ως. Κύτταξα καὶ γιὰ καμμιὰ προσευχή, γιὰ
κανόνα τροπάρι, ἀλλὰ τίποτε. Εἶδα ὅμως κάτι
παρόξενες λέξεις· «Ἀρσενικόν, θηλυκόν, οὐδέ-
τερον, ἐνικόν, πληθυντικόν, ὀνομαστική, γενική,
δουτική, αἰτιατική, κλητική, ὀνόματα οὐσιαστικῶν,
ὀνόματα ἐπίθετα, ἀντωνυμίαι, ρήματα, προθέ-
σεις, ἐπιρρήματα, σύνδεσμοι καὶ ἐπιφώνημα. Κλί-

σεις. Ὁ ταμίας, τοῦ ταμῖα (ου), τῷ ταμίᾳ, τὸν
ταμίαν, ὦ ταμῖα, οἱ ταμίαι, τῶν ταμιῶν, τοῖς
ταμίαις, τοὺς ταμίαις ὦ ταμίαι, ἡ μουσα, τῆς
μούσας, τῇ μούσῃ, τὴν μουσαν, ὦ μουσα. Αἱ μου-
σαι, τῶν μουσῶν, ταῖς μούσαις, τὰς μούσας, ὦ
μουσαι, ἡ ἡμέρα, τῆς ἡμέρας, τῇ ἡμέρᾳ, τὴν
ἡμέραν, ὦ ἡμέρα, αἱ ἡμέραι, τῶν ἡμερῶν, ταῖς
ἡμέραις, τὰς ἡμέρας, ὦ ἡμέραι, ἐγὼ, σὺ, αὐτός,
αὐτή, αὐτὸ, ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμῶς, σεῖς, αὐ-
τοί, αὐτὰ, γράφω, γράφετε, γράφει, γράφετε, γρά-
φετε, γράφουν (ουσι) ...»

— Μωρὲ, τ' εἶν' τοῦτα : εἶπα μέσα μου μὲ
χαρὰ. Αὐτ' εἶν' ἡ δύσκολη Γραμματική ;

Χάρηκα ποῦ τὴν ἦρα τόσο εύκολη, χάρηκα
ὅμως πλείοτε ποῦ ἔμαθα ὅτι τὰ «ἄλφα - βῆτα
- γάμμα - δέλτα» κτλ. εἶνε γράμματα τῆς Ἑλ-
ληνικῆς γλώσσας, ποῦ δὲν τὸ ἔξερα, νομίζοντας
ὅτι ἡ «Ἑλληνική» γλῶσσα εἶχε ἄλλη «ἄλφα -
βῆτα» κι' ὅτι ἡ «ἄλφα - βῆτα» ποῦ εἶχα μάθει
ἦταν ἄλλη παρὰ Ἑλληνική, κι' ἐνῶ ἔκανα αὐ-
τοὺς τοὺς συλλογισμοὺς, ἔβαλα πάλε τὴν Γραμ-
ματικὴν στὸν κόρφο μου καὶ πετάχθηκα ἀπάνω
στὸ σπῆτι νὰ σᾶμε.

Ὁ πατέρας μου μὲ κατάλαβε ὅτι διάβασα
Γραμματικὴν κι' ἤθελε νὰ μ' ἐρωτήσῃ, ἀλλ' ἦταν
ἡ μάννα μου μπροστὰ καὶ δὲν μπορούσα νὰ τοῦ
εἰπῶ τῆς ἐντυπώσεις μου, καὶ μιὰ στιγμῇ, ποῦ
βῆκε ἔξω ἐκείνη, τὸν ζύγωσα καὶ τοῦ εἶπα.

— Δὲν εἶνε καθόλου δύσκολη.

— Τί λὲς παιδί μ' ;

Μοῦ εἶπε μ' ἀπορία.

— Αὐτὸ τοῦ σοῦ λέω, τοῦ εἶπα ἀξιωματικῶς.
Διάβασα κάμποσα φύλλα κι' εἶδα νὰ λὲῃ κάτι
πράγματα ποῦ τὰ καταλαβαίνω.

Μ' ἐκύτταξε δισταχτικά ὁ πατέρας μου, σὰν
νὰ μὴν τὸ πίστευε αὐτὸ ποῦ τοῦ ἔλεγα, κι' ὕστε-
ρα μοῦ εἶπε προφυλαχτικά:

— Καλὰ, καλὰ. Αὐριὸ νὰ τὴν διαβάξῃς καλ-
λίτερα καὶ νὰ μοῦ πῆς.

Τὴν ἄλλη μέρα πῆγαμε ὅλα τὰ παιδιὰ στὸ
σχολεῖο μας τ' «Ἀγνάντι» κι' ἀρχίσαμε. κα-
τὰ τὰ συνηθισμένα νὰ διαβάζωμε φωνηχά, μὲ
τὴν ἰδέα ὅτι, ἐρχόμενος ὁ δάσκαλός μας ὁ Παπ'
Ἀντριᾶς ἀπὸ τὸ χωριό του θὰ εὐχαριστιώνταν
νὰ μᾶς ἐρῇ νὰ διαβάζωμε. Ἐγὼ, ἀντὶ Ψαλτῆρι
διτάζω γραμματική.

— Τί εἶν' αὐτό ;

Μ' ἐρώτησαν τ' ἄλλα τὰ παιδιὰ.

— Γραμματική.

Τοὺς εἶπα μὲ περηφάνεια, κι' ἐξηκολούθησα
τὴν διάταξη.

Περιμέναμε τὸν δάσκαλο, ἀλλ' ὁ δάσκαλος
δὲν εἰσέκοιτο. Χαρὰ κι' ἀγαλλίασι. Καθένας
ἐρωτᾶσε τὸν αὐτό του.

— Μήπως ἀρρώστησε ὁ δάσκαλος; πού δὲν ἔρχε ἀκόμα; Τί καλὰ θὰ ἦταν νὰ μὴ ἔρχονταν σήμερα. Ὡὰ χερταίναμε παιγνίδια.

Πέρασαν μιά - δυὸ ὥρες κι' ὁ δάσκαλος δὲν φαίνονταν.

— Χωρὶς ἄλλο θ' ἀρρώστησε. Τί καλὰ ν' ἀρρωστοῦσε μιά ὁδομάδα, δυὸ, τρεῖς, ἓνα μῆνα, δυοῖς ... Τί καλὰ νὰ τίναζε τὰ πέταλα.

Ἀφήσαμε τὰ βιβλία καὶ σηκωθήκαμε, κι' ἀρχίσαμε νὰ παίζουμε, καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐρθῇ τυχὸν δάκρυα καὶ μᾶς πιάσῃ χεροπόδαρα ἀπάνω στὰ παιγνίδια, βάλουμε σκοπὸ τὸν Μῆτρο, τὸν Μάτ, στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, γιὰ νὰ φυλάῃ πότε θὰ σαυῆ ὁ δάσκαλος ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη καὶ νὰ τρέξῃ νὰ μᾶς τὸ πῆ γιὰ νὰ καθήσουμε ὁ καθένας στὴ θέσι του καὶ νὰ διαβάζουμε μετὰ λόγον. Ἐκεῖ λοιπὸν πού ἐπαίξαμε, σὰν τρελλὰ πού εἴμαστε, παρουσιάζεται ὁ Μῆτρος ὁ Μάης καὶ μᾶς λέει.

— Ἐρχε-ται. Ἐρχε-ται.

Στὴ στιγμή καθήσαμε κατὰ γῆς, ἀρπάξαμε τὰ βιβλία κι' ἀρχίσαμε τὸ διάβασμα, φωνάζον- τας, μ' ὅλην τὴν δύναμί μας. Ἀλλὰ πέρασε ἄρ- κητὴ ὥρα κι' ὁ δάσκαλος δὲν φαίνονταν, κι' ὁ Μῆτρος ὁ Μάης ἀρχισε νὰ γελάει, πού μᾶς εἶχε ἀπατήσει. Θελήσαμε νὰ τὸν τιμωρήσουμε, ἀλλὰ μᾶς ἐξέφυγε. Ἔτσι ξαναρχίσαμε τὰ παιγνίδια, ἐάνοντας σκοπὸ προφυλακῆς πάλι τὸν Μῆτρο τὸν Μάη, ἀλλὰ δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ μᾶς ξα- ναπαρουσιάσθηκε ὁ Μῆτρος ὁ Μάης μὲ τὸ ἀπαί- σιο ἄγγελμα.

— Ἐρχε-ται. Ἐρχε-ται.

Ἐμεῖς ὅμως δὲν τὸν πιστεύαμε κι' ἐξακολοῦ οὐίζουμε τὰ παιγνίδια.

Βλέποντας τότε αὐτὸς ὅτι δὲν μπορούσε νὰ μᾶς κάνῃ νὰ τὸν πιστέψουμε, ἀρχισε τοὺς ὅρκους.

— Ἐρχε-ται μὰ τὸν Θεό.

Γίποτε ὅμως ἐμεῖς. Ἐξακολουθοῦσαμε τὰ παιγνίδια μας.

— Ἐρχε-ται, μωρὲ, μὰ τὸν Χριστό.

Τὰ ἴδια ἐμεῖς.

— Ἐρχε-ται, μωρὲ, μὰ τ' Ἅγιο Πνέμα. Μὰ τὴν Ἀϊ Τριάδα. Μὰ τὴν Παναγιά. Μὰ τὰ τέσ- σερα Βαγγέλια. Μὰ τὴν Κοινωνία, τὸν εἶδα νύχτεται.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ, ἀρχισε νὰ κλαίῃ.

Τότε καταλάβαμε ὅτι ὁ Μῆτρος ὁ Μάης δὲν μᾶς γελοῦσε, στρωθήκαμε στὸ διάβασμα καὶ σὲ λίγες ἑνὰ ξεροθήξιμο ἀπὸ μακρυὰ μᾶς προαναγγ- γείλει τὸν βέβαιον ἐρχομὸ του. Διαβάζαμε πολὺ φωναχτὰ γιὰ νὰ τοῦ ἀποδείξουμε ὅτι δὲν ἀμελοῦ- σαμε τὰ μαθήματά μας, ὅταν ἔλειπε αὐτὸς, καὶ νὰ τοῦ δώσουμε νὰ καταλάβῃ ὅτι μπορούσε νὰ λείνῃ συχνὰ, χωρὶς νὰ μένωμε πίσω ἀπὸ τὰ μα- θήματά μας. Ἐννοεῖται ὅτι τὴν εἶχα κρύψῃ τὴν καμμένη τῆς Γραμματικῆς καὶ διαβάζα τὸν 118ον ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ, τὸν μακρύτερον ἀπ' ὅλους τοὺς ψαλμοὺς, πού ἐβασάνισαν τὴν παιδική μου ἡλικία.

«Μακάριοι ἄνθρωποι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρ- τυρία αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητοῦντες αὐτὸν· οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν ...»

Ἐπρεπε νὰ τὸν μάθω ἀπ' ἐξω αὐτὸν τὸν τυ- ραννοψαλμὸ. Καὶ ἔξερετε ἀπὸ πόσα δίστιχα σύγ- Τελειώνει σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους.

κεῖται; Ἀπὸ 176.

... «Ζήσεται ἡ ψυχὴ μου καὶ αἰνέσει σε, καὶ τὰ κρίματά σου βοηθήσει μοι. Ἐπλανήθην ὥστε πρόβατον ἀπολωλὸς· ζήτησον τὸν δοῦλόν σου ὅτε τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην.»

Ἐρχοντας ὁ δάσκαλος, ἔβγαλε τὴν φλωκά- ταν του, καὶ τὴν ἀπόθεκε ἀπάνω σ' ἓνα λιθάρι,

πυλὸν τοῦ χερσίου μου ὡς ἀκουμπιστήρι, κάθησε καὶ κατὰ τὰ συνηθισμένα, ἀρχισε νὰ ψάλλῃ τὸ «Ἀ- ξιον ἑστίν - ὡς ...», ἐνῶ μὲ τὴν ψιλὴν βέργαν, πού βαστοῦσε στὸ χέρι του, κρατοῦσε τὸ χρονο.

Ἐγὼ βλέποντας τὸν δάσκαλό μου ἀπασχολη- μένον στὴν ψαλτική, ἔβαλα τὴ Γραμματικὴν ἀνά- μεσα στὸ Ψαλτήρι, κι' ἀρχισα νὰ τὴν διαβάω κρυφά, ἀλλ' ἐκεῖ πού ἤμουν θυσιζόμενος στὴν ἀνά- γνωσί της, δὲν ἔπαυ νὰ γλυστράῃ μπροστά μου ἓνα χέρι σὰν φεῖδι, καὶ νὰ μοῦ παίρνῃ τὴν Γραμμα- τική.

Ἦταν τὸ χέρι τοῦ Παπ' Ἀντριά, τοῦ δα- σκάλου μου.

— Ἀ, εἶπε μὲ σατανικὴ χαρὰ. Αὐτὴ εἶνε ἡ Γραμματικὴ.

Κι' ἐπῆγε στὸ μέρος του κι' ἀρχισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ τὴν διαβάει. Διάβαζε καὶ γύριζε φύλ- λα, διάβαζε καὶ γύριζε φύλλα, διάβαζε καὶ γύ- ριζε φύλλα ὡς πού τὴν τελείωσε καὶ τὴν πέτα- ξε περιγρονιτικά.

— Δὲν εἶπα ἐγὼ; ξεφώνησε μ' ἄγρια χαρά, ὅτι ἡ Γραμματικὴ δὲν εἶνε ἐκκλησιαστικὸ κι' ὁμωτικὸ βιβλίον;

Τὸ μετῆμερι πήγαμε στὸ σπίτι νὰ φάμε. Ὁ πατέρας μου μὲ περίμενε μ' ἀνυπομονησία, κι' ἄλλα μπῆκα στὸ δωμάτιό του μ' ἐρώτησε.

— Πῶς τὴν γύρες;

— Ἐγὼ, τοῦ εἶπα, τὴν γύρα καλὴ, ἀλλ' ὁ δάσκαλός μου, πού μοῦ τὴν πήρε καὶ τὴν διάθε- σε, εἶπε ὅτι δὲν εἶνε ἐκκλησιαστικὸ, οὔτε ὁμω- τικὸ βιβλίον.

Ἐκεῖνη τὴν στιγμή μπῆκε κι' ὁ Παπ' Ἀν- τριάς ὁ δάσκαλός μου κρατώντας στὸ χέρι του τὸ ἐνοχο βιβλίον καὶ λέγοντας μὲ χαιρεκακία.

— Δὲν σοῦ εἶχα εἰπῇ ἐγὼ, κύρ - ἄρχοντα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει τέτοιο βιβλίον, πού νὰ ὁ δὲν Γραμματικὴ; Εἶχεσι χρόνια παπᾶς καὶ δά- σκαλος καὶ νὰ μὴν ξέρω ἓνα τέτοιο βιβλίον, ἂν ἦταν ἐκκλησιαστικὸ κι' ὁμωτικὸ, θὰ ἤμουν γιὰ ξέρισμα καὶ γιὰ κόκκινον φέσι, κι' ὄχι γιὰ γέ- νεια καὶ γιὰ καλῆμαύχι. Ἄν δὲν μὲ πιστεύε- ρε, νὰ πάρτε τὴν ἀφεντιά σου αὐτὸ τὸ βιβλίον καὶ κύ- ραξέ το κι' ἂν βρῆς μέσα τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ (με- γάλον τ' ὄνομά του), τοῦ Χριστοῦ (προσκυνούμε τὴν θεότητά του), τοῦ Σταυροῦ (προσκυνούμε τὸ μαρτύριό του), τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (προσκυνούμε τὴ δύναμίν του), τῆς Παναγίας (μεγάλῃ ἢ χάρι- τος), ἢ κανενὸς Ἁγίου, δὲς το νὰ τὸ μάθῃ τὸ παιδί σου, εἰδεμὴ καὶ δὲν ἔχει τίποτε ἀπ' αὐτὰ, εἰς τὴν στήν φωτιά, γιὰτ' εἶνε - ἔξω ἀπ' ἐδῶ - ἀ- ὠφεσμένο ἀπὸ τοὺς τριακόσιους δεκοχτὼ θεο- φόρους Πατέρες (προσκυνούμε τ' ὄνομά τους).

Ὁ δάσκαλὸς παπᾶς ἐθροιάμβευσε, γιὰτ' πραγμα- τικῶς ἐκεῖνη ἡ Γραμματικὴ «ὑπὸ Ἀδαμαντίου Καραῆ», ὡς καὶ κάθε Γραμματικὴ, μὴ ὄντας Ὀχτωήχι, ἢ Ψαλτήρι, τὰ μόνον διδαχτικά βιβλία του, ἢ ἄλλο ἐκκλησιαστικὸ βιβλίον ὁποιοδήποτε, δὲν μπορούσε νάχῃ τέτοια ὀνόματα, κι' ἀπαιτοῦσε τὴν καταδίκη της, ὡς νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος.

Ὁ πατέρας μου τῶχασε ἀπὸ τὴ ρητορικὴ τοῦ παπαδασκάλου μου καὶ δὲν ἤξερε τί ν' ἀπαντήσῃ.

— Πόσα γρόσια τὴν πήρες αὐτὴν τὴν Γραμ- ματική;

Τὸν ἐρώτησε μὲ χαιρεκακία θρησιθευτική.

— Κολακώθια, τοῦ εἶπε ὁ πατέρας μου. Μὲ ξέρεις ἐμένα νὰ λογαριάζω γρόσια; Δόξα τὸν Θεὸ ἐγὼ, κι' ὅσα τὴν πήρα, τὴν πήρα.

— Εἶνε βιβλίον ματώνικο, διαβολικόν. Εἶνε ἐ- νάντιον στὴν πίστι μας. Μπορεῖ νάχῃ καμωμένο μὲ συνέργεια τοῦ Διαβόλου - ἔξω ἀπ' ἐδῶ - ἢ τοῦ Πάπα - καταραμένο τὸ ὄνομά του.

Ρέκαξε ὁ παπᾶς.

— Τί Διάβολο, ὦρὲ παπᾶ, τοῦ εἶπε ὁ πατέ-

ρας μου μ' άσυνήθιστη ήπιότητα στο χαρακτήρα του, έλοι αυτοί στα Γιάννινα, που έχουν την Γραμματική για καλό και χρήσιμο βιβλίο, είναι ματσώνοι κι' αντίχριστοι. Μασώνος κι' ο Μανάρης έγυμνασιάρχης ; Μασώνοι έλοι οι πρώτοι του Γιαννίνου Πάνος Σακελλάριος ; Άλκιβιάδης Διάμπεης ; Λιονταρής Μελάς ; Νικολάκης Κίγγος ; Νικόλα - Ζώτος ; ο δικός μας ο Νικόλα - Γιαννίπουλος ; Μασώνοι κι' ο Μακαριάδης και Χαρσιτιάδης, που τó πουλούν ; "Όλοι μασώνοι ; "Όλοι αντίχριστοι και μοναχά έσύ είσαι καλός κι' έξυπνος ; "Αμ δέν τρώγεται, παπα μ' ούτε ώμίδς ούτε ψημένος.

— "Αμ τ' είναι και δέν είναι τέτοιοι ; "Απάντησε ο παπάς. "Από τούς λογιωτάτους μας θά χαλάς" ή θρησκεία μας. Σου τó λέω "έν φόβω Θεού".

"Εκείνη την στιγμή μπήκε κι' ή μάνα μου στο δωμάτιο, όπου δικάζονταν ή Γραμματική του Κεραή ως αίρετική.

"Ο πατέρας μου βρέθηκε τότε ανάμεσα σε δύο κατηγορούς και δέν είχε τί ν' άπαντήσει για νά υπερασπισθ ή την κατηγορούμενη. "Ο παπάς έθριάμβευσε και με διαβολική χαρά είπε στην δυστυχισμένη την καταδίκη με ύφος "ουρκοεμάδα".

— "Υπαγε στο πυρ τó εξώτερο".

Και λέγοντας αυτήν την φοβερή ευαγγελική φράση, που "θα είπ η ό Θεός στους άμαρτωλούς κατά την Δευτέραν Παρουσίαν, έβριξε την Γραμματική στην φωτιά.

"Ο πατέρας μου έσκυψε τó κεφάλι, σαν νικημένος Νηπολέοντας εκείνης τής εποχής, ή μάνα μου χάρηκε, που γλύτωσα από ένα βιβλίο άνιερó, που καταστρέφει τά τρυφερά στήθεια τών παιδιών, κι' ο Παπ' "Αντριάς ο δάσκαλός μου, περήφανος και γαυριασμένος για τó μεγάλο κατόρθωμά του, δέν έκάθισε νά φάγη μαζί μας, αλλά έγινε νά τó διαλαλήση στο χωριό.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΟ ΑΛΛΗΛΟΔΙΔΑΧΤΙΚΟ

ΥΠΟ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

(Συνεχεία και τέλος)

“Υστερα ήρθε η άραδα ενός άλλου παιδιού. Αυτό καταδικάστηκε να φάη δέκα βεργές στές παλάμες, γιατί καταγγέλθηκε ότι έλεγε αχρησίω λόγια. Κι’ ύστερα πάλι ενός άλλου που άφρου έφαγε μερικους φούσκους σιά μάγονυλα καταδικάστηκε ύστερα από ένα γερό ξυλοκόπημα φυλακή στο ύπόγειο, γιατί είχε τρεις μέρες νάρθη στο σχολείο. Ένα άλλο παιδί που μασούσε χαριτιά και τάκανε βόλους και τους έριχνε στο ταβάνι του σχολείου, καταδικάστηκε νάχη ένα σουβλι κάτω από το πηγούνι του στη ριγμένο σις σιγήνός του, άπάνω στο φόρεμα, σέ τρόπο, που να μην μπορή να κυτσή καταγής, αλλά ψηλά προς το ταβάνι, όπου είχαν κολλημένοι οι βόλοι. Αυτό το είδος της τιμωρίας το έβλεπα για πρώτη φορά κι’ άπόρρεα πώς δεν τώχε πάρει μυρωδιά ο Παπ’ Άντριάς για να το εφαρμόση κι’ αιώτος. Έπακολούθησαν κι’ άλλες τιμωρίες, αλλά δεν τες σημειώνω, γιατί είχαν από τες συνηθισμένες μικροτιμωρίες, που δεν μου έκαναν καμμιά εξαιρετική εντύπωση.

Τέλος το μεσημέρι χτύπησε ο κώδωνας, τα παιδιά σιάθηκαν προσοχή, ο πρωτόσκολος είπε:

— Προσοχή. Προσεύξασθε. «Δι’ ευχών των Άγιων πατέρων ήμων, Κύριε Ίησού Χριστέ ο Θεός ήμων έλέησον και σώσον ήμās. Αμήν».

“Όλα τα παιδιά μαζί ξεφώνησαν:

— «Αμήμήή».

“Υστερα μπήκαμε σέ δυο σίχους, μισά και διά από την μιά μεριά και μισά από την άλλη, και βγήκαμε από τες θύρες του σχολείου, για να πάμε να φάμε.

‘Ο πρώτος φίλος μου, ο Κώστας ο Πρωτοπαπās μ’ έπήγε σις κατόστημα του Τρίμη, όπου άγόρασα τ’ άκόλουθα βιβλία “Ένα άναγνωματάρι, μιιά ιερή κατήχηση, μιιά ιερή ιστορία ένα προσευχητάρι μιιά μικρή άριθμητική και μιιά γραμματική, έκείνη την ίδια την γραμματική του Κοραή, που είχε πάρει ο Παπ’ Άντριάς, έξη βλα τα βιβλία, ή καλύτερα, έξη «φ’λλάδες» όπως τα λέγαμε τότε, κι’ άπ’ εκεί πήγα σις κατοικειό μου να φάγω.

“Αμα έφαγα, άρχισα να φυλομετρώ τες φυλλάδες για να ιδώ τες ζωγραφίες που είχαν μέσα. Ηίρα πολλές ζωγραφίες σιες τέσσερες πρώτες κι’ εύχαριστήθηκα, άλλ’ ή άριθμητική δεν είχε τίποτε, ένώ ή γραμματική είχε σις έξωφυλλό από την μιιά μεριά ένα κόσμημα, που έμαθα σιαν πήγα σις γυμνάσιο, ότι λέγονταν «κέρας της Αμαλθείας», κι’ άπό την άλλη ένα κεφάλι με περικεφαλαία, κι’ άπάνω σιην περικεφαλαία ένα φείδι. “Υστερα άπ’ αυτήν την επιθεώρηση, πέρασε κι’ ο Κώστας και μ’ έπηρε για το σχολείο. Μου έδειξε τί έπρεπε να διαβάσω, κι’ άρχισα με μεγάλη σοβαρότητα να μελετώ τα μαθήματά μου και να μην σινανα στρέφωμαι με κανένα άλλο παιδί, παρά με τόν Κώστα τόν Πρωτόπαπα, παιδί έξυπνο, έπίμελο κι’ άταχτο, κι’ έτοι κατώρθησα να μη τιμωρούμαι άπό τόν δάσκαλο τόν Κατσάνο για μήνες, αλλά το είχα πάρει άπόφασι να μείνω μόνο σ’ εκείνο το σχολείο, το αλληλοδιδαχτικό,

δυο-δυόμισι χρόνια, όσο χρéάζονταν για να το τελειώσω κι’ όχι να πάγω σις “Ελληνικό» Δέν είνε πώς δεν άγαπούσα τα γράμματα, αλλά μου βαρούσε ο δασκαλικός ζυγός όπως μου δάρεσε άργότερα κι’ ο τούρκικος, κι’ άρχισα να έπανα στατώ άπό δεκάξι χρονών παιδί, ώστε να καταδικαστώ σέ θάνατο σ’ ήλικία δεκαεννιά χρόνων.

Χάρης σιόν Κώστα τόν συμμαθητήν μου, σιην επιμέλειά μου, σιην φρονιμάδα μου και

σιην άνοιχτή πίστιωση, που είχα σιόν Τρίμη, να παίρνω ζαχαρικά κι’ ό,τι άλλο ήθελα, ύπόφρενα μ’ εύκολία τόν σχολικό ζυγό, αλλά τί γίνονταν γύρω μου δεν περιγράφεται. Ούτως οι έρμηνευτάδες κι’ οι πρωτόσκολοι κι’ ο άρχιθύτης ο δάσκαλος ο Κατσάνος, και θύματα οι μαθητάδες. “Όλων τών ειδών οι τιμωρίες περνούσαν άπόμφοστάμου, σάνθαλασσοπλημμυρισμός, ποταμός θοισιές, χτυπήματα, φτυσίματα, γοκατσίματα, άλλα με τόν μαυροπίνακα σις χέρια, κι’ άλλα χωρίς, σουβλιά κάτω άπό το πηγούνι, στάσιμο με το ένα πόδι, φυλακή σις ύπόγειο και καμμιά φορά σιην δοτεοθήκη του “Αι-Δημητρίου, νηοτεία και μόνον φέλεκά δεν είχε σιης ήμέρες μου το “Αλληλοδιδαχτικό. Είμουν ένας άπό τούς πολυ λίγους εύτυχισμένους του σχολείου. Είν’ αλήθεια ότι δεν καταλάβαινα τίποτε άπ’ όσα διάβαζα και μελετούσα, άλλ’ είχα την συνείδησί μου άναναυμένη, ότι ήμουν επιμελής μαθητής, γιατί νόμιζα ότι μάθημα γραμμάτων είχαν να διαβάσω βιβλία και να μην καταλαβαίνω τίποτε άπ’ ότι διάβαζα. Για μένα— και για τούς άλλους βέβαια— ή άνάγνωσις είχαν λόγια κινέζικα και τὰ βιβλία μου είχαν την άξία τών εικόνων, που περιείχαν και τίποτε άλλο.

Μιιά μέρα όμως κατὰ κακή μου, ή καλή μου τύχη, άνοιξα μιιά παλιοκασσέλλα της σπιτονοικοκυράς μου της Σελελούς— Θεός σχωρέσ’ την, και βρήκω καί βιβλία που δεν τα είχα ιδεί άλλη φορά. Τό ένα, το μεγαλύτερο, είχαν ή «Συλλογή τών Δημοτικών Αρμάτων» του κ. Σ. Ζαμπέλλιον, το άλλο ή ιστορία ή καλύτερα ή Φυλλάδα του Μεγάλου Αλεξάνδρου το άλλο οι «Πανουργίες του Μπεριόλδου» το άλλο ή «Βαβυλωνία» και το άλλο ο «Νασιραντιν Χότζας». Φυλλομετρώ, βλέπω δες εικόνες είχαν αυτές οι φυλλάδες, διαβάσω και ω του θαύματος, καταλαβαίνω τί διαβάζω. Αιστάνθηκα ότι ο τυφλός, που βλέπει για πρώτη φορά το φώς.

— Μαρε, μην όνειρεύομαι;

Είπα με τόν εαυτό μου, άλλ’ ένοιωσα ότι είμουν ξυπνητός. Αληθινά, διάβαζα και καταλάβαινα. Τότε κατάρθα τί θα είπουν γράμματα και βιβλία. Πρώτη φορά είδα βιβλία σιην γλώσσα, που μιλούσα, κι’ ένοιωσα ως μέσα σιην ψυχή μου την γλύκα τών γραμμάτων, κι’ είπα με το μικρό μου, το παιδικιστικό μου το μυαλό:

— Γιατί να μην είνε έτοι γραμμένα και τὰ βιβλία του σχολείου, για να τὰ καταλαβαίνωμε;

Κονιά, λοιπόν, σις βιβλία του σχολείου,

ποῦ εἶταν γιὰ μένα καὶ τοὺς συμμαθητάδους μου ἄγνωστοι καὶ ξένη γλῶσσα, ἄρχισα νὰ διαβάζω κι' αὐτὰ τὰ βιβλία, ποὺ καταλάβαινα. Ἀφιστη ἡδονὴ καὶ γλύκα μοῦ ἦταν αὐτὰ τὰ βιβλία. Δὲν τὰ διάβαζα, τὰ ρουφούσα. Κι' ἂν ὥχαινε καμμιά λέξη, ποῦ δὲν τὴν καταλάβαινα τὴν μάντευα ἀπὸ τὴν ἔννοια. Τὰ Δημοτικὰ Ἀσματα μ' ἐνθουσίαζαν καὶ μὲ συγκινοῦσαν καὶ πλειότερο γιὰ τὰ πλεῖο πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τραγουδιῶνται καὶ χορεύονται στὸ χωριό μου καὶ ἰάξερα. Ἡ φυλλάδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ποῦ τὸν ἔξερα μόνον ἀπὸ δυὸ παραμῦθια τοῦ χωριοῦ μου, τὴν «Γοργῶνα» καὶ τὰ «Σκυλλοῖα Ἀντιά», ποῦ ἀνοίγαν καινούργιους ὁρίζοντες, ποῦ δὲν τοὺς φαντάζομαι ποτέ. Πολέμους, νῆκες, Περίους, Ἰνδίες Ἀραβίες, Αἰγυπτίους, Κάτω-Κόσμους, τρομερὰ πράγματα, ποῦ μ' ἐθέλγαν σὰν ἄσρητα παραμῦθια. Οἱ «Παναγίες τοῦ Μπεριτόλδου», ἡ «Βαθυλωρία» κι' ὁ Νασιρατίν Χόντζας μὲ διασκεδάζαν, μ' ἔκαναν νὰ σκάω, σιὰ γέλοια, κι' εὐφραίναν τὴν ψυχὴ μου. Ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία τὰ διάβαζα τόσες φορές τὸ καθένα, ποῦ δὲν εἶχα πλεῖα ἀνάγκη νὰ τὰ ξαναδαβάσω, γιὰ τὰ εἶχα μάθει σχεδὸν ἀπ' ἔξω.

Νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια, πόρεια καλὰ στὴν Ζίτσα, ἀλλὰ πολὺ συχνὰ μ' ἐπιασε ἡ νοσταλγία γιὰ τὸ μικρὸ χωριό μου καὶ μαζεύονταν ἡ καρδιά μου κομβάρι. Ἐφρευγα ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς Σατραζέως, ἡ ἀπὸ τὰ παιγνίδια ποῦ κάναμε στὴν ἄκρη τῆς Λούτσας, μιᾶς λιμνοπούλας στὴν ἄκρη τῆς κομὸπλης, καὶ πῆγαινα στὴν ῥάχη τοῦ Τσαμπρίκα πίσω ἀπὸ τὸ μαναστηρεῖο κ, κι' ἀρνάντενα τὸ χωριό μου καὶ τὸ σπίτι μου, ποῦ φάνταζε μεγαλόπορο ἀνάμεσα στ' ἄλλα σπῆτια τοῦ χωριοῦ κι' ἔλεγα σ' ὅσα παιδιὰ, ἡ μεγάλους τύχαινε νᾶναι ἐκεῖ.

— Ἐκεῖνο ἐκεῖ, κάτω τὸ μεγάλο σπίτι εἶνε τὸ σπίτι μου.

Ἄν καὶ δὲν τοὺς ἔλεγα τίποτε, ποῦ δὲν ἔξεραν, γιὰ τὸ ὅλοι τὸ γινώριζαν τὸ σπίτι μου.

Καὶ βλέποντάς το, βλέποντάς το μὲ περιλυπο μάτι καὶ μὲ βουρκαωμένη καρδιά, ἔλεγα σὸν ἑαυτό μου.

— Ἐκεῖ κάθονται ἡ μάνα μου, ὁ πατέρας μου κι' ἡ ἀδελφὴ μου.

Καὶ τὰ μάτια μου γέμιζαν δάκρυα καὶ μῶροχονταν νὰ βγάλω φτερὰ καὶ πετάξω ἀπ' ἐκεῖ ψηλὰ, σὰν πουλλὶ καὶ νὰ πάγω σὺν σπῆτι μου καὶ σὺν χωριό μου.

Μιὰ μέρα ὅμως λημονήσα τὰ Δημοτικὰ Ἀσματα στὴν ἰσάνια μου καὶ τὰ πῆρα σὺν σχολεῖο. Κι' ἐκεῖ, ποῦ τὴν ἀνοίξα νὰ βγάλω ἕνα ἀπὸ τὰ διδασκικά βιβλία μου, εἶναι νὰ περνᾷ ὁ δάσκαλος ὁ Κατοᾶνος κι' ἔπεσε τὸ μάτι του ἀπάνω σὺν λατρεμένο μου βιβλίον τῶν Δημοτικῶν Ἀσμάτων. Ἀπλώνει τὸ χέρι του ὁ Ἀντίχοιστος καὶ ποῦ τὸ παίρνει. Δὲν χρειάζονταν νὰ μοῦ κἀνῃ μεγαλύτερο κακὸ ἀπ' αὐτό.

— Γι' αὐτὸ σ' εἰσεῖλε ἐδῶ ὁ πατέρας σου, γιὰ νὰ μαθαίνης τραγούδια ;

Μοῦ εἶπε χαιρέκακα. Ἀλλὰ δὲν ἔφτασε αὐτὸ καὶ γυρίζοντας πρὸς ὅλα τὰ παιδιὰ εἶπε.

— Ἰδέτε, διαβάσει τραγούδια.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ μὲ τιμώρησε μὲ γονάτισμα καὶ μὲ νηστεία. Ἐγὼ ὅμως προτιμοῦσα νὰ σκοτωθῶ παρὰ νὰ γονατίσω σὺν θρανίον καὶ νὰ βλέπων ἐκατὸν πενήντα παιδιὰ, ποῦ εἶχε τότε τὸ σχολεῖο.

— Ἀναβὰ σὺν θρανίον καὶ γονάτισε.

Μοῦγκρισε ὁ δάσκαλος ὁ Κατοᾶνος, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ταράχτηκα καθόλου ἀπὸ τὴν θέσιν μου.

— Σὺρε νὰ γονατίης (μοῦ εἶπε συμβουλευτικὰ ὁ φίλος μου ὁ Κώστας τοῦ Πρωτόπαπα)

γιατὶ θὰ σὲ δείρη...

— Οὐρε γονατίζω (τοῦ εἶπα), οὔτε δέρομαι ἐγὼ. Κι' ἄσρητᾶν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὸν θυμὸ.

Ἀφοῦ ἐγὼ δὲν κοινοῦμαι ἀπὸ τὸ ἡμικελιό μου ἔγεινε θεοὸς ὁ δάσκαλος ὁ Κατοᾶνος, καὶ κάρρωσε σὰν φεῖδια ἀπάνω μου τὰ μάτια του. Ὅλο τὸ Σκολεῖο μὲ κίτταζε μὲ οἶκτο κι' ἐσπλαχνία.

Ἐγὼ, ἂν καὶ δὲν εἶμουν τότε πλειότερο ἀπὸ ὅχιον χρονῶν, ἀσπένθηκα ἐνάν τετοιο ἂν τρισμὸ μέσα μου, καὶ μιὰ τετοια ἀντρικὴ ὁργὴ κι' ἀγανάχιση, ποῦ μπορούσα νὰ γκρεμίσω δαμάλι μὲ τὸν γρόνθο μου τὸ παιδικό. Ὁ δάσκαλος ὁ Κατοᾶνος, σὺν μπορούντας πλεῖο νὰ ὑποφῆρη τὴν περιφρόνηση, ποῦ τοῦ ἔκανα, πρῶτος ἴσως καὶ μόνος ἐγὼ στὴν ζωὴ του, σὴ καὶ τὴ μαγκοῖρα νὰ μὲ χυπήσῃ, ἀλλ' ἐγὼ προφταίνω καὶ τοῦ δίνω μιὰ τετοια ἀμπαχτιά ὥστε ἔπεσε τ' ἀνάσκελα καὶ θρόντισε ἀπὸ τὸ πέσιμό του ὅλο τὸ πάτωμα τοῦ σχολεῖο. Τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν γαιρέκακίαν τους, δίδου τὸν μισοῦσαν ὅλα, ἄρχισαν νὰ γελοῦν κι' ἐγὼ ἀπὸ ζοτίας στὴν στιγμή ἀπὸ τὸ χέρι του τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος, τὰ Δημοτικὰ Ἀσματα, πηδῶ ἀπὸ πάνω του, σὰν ζαρκάδι καὶ πετιοῦμαι ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο.

— Πιάστε τὸν τὸν κακοῦργο.

Ξαναμούγκρισε ὁ δάσκαλος ὁ Κατοᾶνος, κι' ὅλο τὸ σχολεῖο, ἐκατὸν πενήντα τόσα παιδιὰ πειάχτηκαν νὰ μὲ πιάσουν. Βλέποντας ἐγὼ ὅτι ἂν ἔκανα καὶ μιὰ στιγμή, θὰ μ' ἐπιασαν κι' ἡ τιμωρία μου κι' ἡ ἐντροπή μου θὰ ἦταν γιὰ μένα μεγαλύτερες κι' ἀπὸ θάνατο φουρντούλῃσα, καὶ λέγω φουρντούλῃσα, γιὰ τὴν ὅστερα ἀπὸ λίγο λιγώτερο ἀπὸ μισὴ ὥρα, θρῆθηκα σὺν χωριό μου, κόκκινος φρατιά καὶ πνιγμένος σὺν ἰδρωτῇ, χωρὶς νὰ θυμοῦμαι τίποτε, ὁλοσδιόλου τίποτε ἀπὸ τὸν δρόμο, ποῦ εἶχα κάνει. Ἄν πῶ ὅτι τὸ δύωρο διάστημα ἀπὸ τὴν Ζίτσα σὺν χωριό μου τῶκανα γιὰ ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας δὲν θὰ εἰπῶ ψέμα. Ἄν εἶταν Μακαθώνιος χωρὶς ἄλλο θάπαιρνα τὸ βραβεῖο.

Βλέποντάς με ἡ μάνα μου εἶται κόκκινον κι' ἰδρωμένον ξεφώνησε τρομαγμένη.

— Τ' ἐπαδες ψυχὴ μου κι' ἡρδες εἶται.

Τῆς εἶπε τί μοῦ εἶχε τρέξει, κι' αὐτὴ μῶδωκε, δίκιο, καταρώμενη τὸν δάσκαλον τὸν Κατοᾶνον, μ' ἄλλαξε, μὲ ἐφογγίγισε καὶ μὲ δάκε νὰ φάγω, ἀλλὰ φοβῶνταν πῶς θὰ τῷ παίρνε ὁ πατέρας μου τὸ πρᾶγμα, ποῦ ἔλειπε σ' ἕνα γειτονικὸ χωριό. Ὅστερα ἀπὸ δυο-τρεις ὥρες ἀναγγέλθηκε ἀπὸ κάποιον ὑπῆρέτη μας ὁ ἐρχομὸς τοῦ πατέρα μου. Ἡ πρώτη μου δουλειὰ εἶταν νὰ κρυφτῶ σ' ἕνα ἀπόκρυφο δωμάτιο, ὥς ποῦ νὰ τοῦ τὰ φέρῃ μὲ τρόπο ἡ μάνα μου, πῶς ἦρθε καὶ τί μοῦ εἰρεξε μὲ τὸν δάσκαλον τὸν Κατοᾶνον. Ὁ πατέρας μου εἶταν ἕνας ἀνδρεῖος σὰν τὸ πλημμυρισμένο τὸ ποτάμι. Ἄν τύχαινε σὺν καλὸς τὸν δὲν βοῖσκονταν καλότερος ἀνδρεῖος. Ἄν τύχαινε ὅμως ὅτις κακὸς τὸν, τὸ καλότερο εἶταν νὰ κρυφτῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν ὁργὴν τοῦ ποῦ δὲν εἶχε θοῖα. Εὐτυχῶς ἐκείνη τὴν στιγμήν ποῦ τοῦ ἀνῆγγελε ἡ μάνα μου τὸν ἐρχομό μου, εἶταν σὺν καλὸς τὸν, κι' ἔμα ἦκουσε ὅτι ὁ δάσκαλος ὁ Κατοᾶνος τόλμωσε νὰ μὲ δείρη κι' ἐγὼ δὲν στάθηκα, καὶ τὰ λοιπὰ, φῶραξε.

— Ἄν στέκονταν νὰ τὸν δείρη ἐκεῖνος ὁ παλιοδάσκαλος, ποῖνε ντυμένος σὰν Ὀδριός, δὲν θὰ τὸν ἔμπαλα μέσα. Θὰ τὸν εἰσελγα πίσω στὴν Ζίτσα γιὰ νὰ τὸν ξαναδείρη.

Χαρές ευαγγέλια. Ἀκούοντας ἐγὼ ἀντα
τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου, πειάχτηκα στήν
ἀγκαλιά του καί με ροδῶρηξε σὰ φιλήματα.

Τὸ φέροισιμο τοῦ πατέρα μου μ' ἐγκάρδιωσε
πολὺ διὸ θὰ θάναμε τελεία καί παῦλα στ' ἀνα
θεματισμένα τὰ γράμματα, κι' διὰ πῆγα νὰ
κοιμηθῶ τὸ βράδυ χαρούμενος, στήν ἀγκαλιά
τῆς μάνας μου, ἔκαια τὸν ἀπολογισμό τοῦ
μαθητικοῦ μου βίου, κι' ἤθρα δι' ἔμαθα Ὁχ-
τώχη καί Ψαλτήρι κι' ὅτι χρειάζονται γιὰ
νὰ ξυπηρετεῖω τὸν παπᾶ στήν λειτουργιὰ
ὥστε νὰ γείνω Ἀγαγιώτης ποῦ δὲν εἶχα καμ-
μιὰ ὠφέλεια, οὔτε ὑδῆκα καμμιὰ εὐχαρίστη-
ση, καί τὰ «Δημοτικά ᾠσματα» τὴν «φυλλάδα
τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» ἰὲς «Πανουργίες
τοῦ Μπερτόλδου» τὴν «Βαβυλωνία» καί τὸν
«Νασιρενιὴν Χότζα».

Τουλάχιστον ὁ «ἀγράμματος» καί τὸ «ξύλο
τὸ ἀπελκκητό» ὁ Παπ' Ἀντριᾶς μ' ἔμαθε ἀ-
νάγνωσι καί γραφή, καί νὰ ξυπηρετεῖω τὸν
λειτουργὸν τὸν παπᾶ ἐνῶ ὁ Κατοᾶνος δὲν μ'
ἔμαθε τίποτε. Δημιόνησα. Μ' ἔμαθε ὅτι τὰ
δημοτικά ᾠσματα, ποῦ τὰ ἐθαύμασε καί τὰ θαν-
μάζει ὁ κόσμος, δὲν ἔπρεπε νὰ διαβάζων-
ται ἀπὸ τὰ σκλαβωμένα Ἑλληνόπουλα.

ΠΩΣ ΜΑΘΑΙΝΑΝ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΙΝ ΕΝΑ ΑΙΩΝΑ

ΤΟ ΑΛΛΗΛΟΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ ΤΟΥ ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ο δάσκαλος του αλληλοδιδασκτικού.
(Σχεδιογράφημα Αιμ. Προσαλέντη)

Από την ημέρα, που παύτηκε ο Παπ' Αντριάς, (ο παππας που έκανε χρέη δασκάλου) είχε αποφασίσει ο πατέρας μου να με στείλει στη Ζίτσα, την καμιάπολη της επαρχίας μας. Σ' αυτό το αλληλοδιδασκτικό Σχολείο, το πρώτο και μόνο αλληλοδιδασκτικό τότε, όχι μόνο της επαρχίας μας, αλλά και πολλών άλλων παρακειμένων επαρχιών, ήταν δάσκαλος ο Κωνσταντίνος Μπισσοπούλλος ο έπιλεγόμενος Κατσάνος, ως καταγόμενος από τα Κατσανοχώρια, φειδι κολοβό στην αυστηρότητα και την τυραννική του μέθοδο, σπουδαία δασκαλικά προτερήματα για εκείνη την εποχή.

Για να μην τα πολυλογούμε, μιά μέρα χινοπόρου μ' έβαλε ο πατέρας μου καβάλλα στ' έλλογο και μ' έστειλε στη Ζίτσα, δύο ώρες μακριά από το χωριό μας, στο φιλικό σπίτι του Βασίλη Σιελιέ, που έγινε όργότερα έθνικος ευεργέτης, χωρίς ή ευεργεσία του να ωφεληθή το έθνος.

Την άλλη μέρα με πήρε ή μάνα του, ή ονομαστή Σατραζέμω, με πήγε στο σχολείο και με σύστησε ως συγγενή της στο θηριώδη Κατσάνο. Ο Κατσάνος, ζήλος, μαύρος, βλοσυροκίμενος, με χυδαία φρυσιονομία και λίγο σκουμπτός (καμπούρης), φορούσε μονιτό φέσι, για να λιγαστεύη τη μαυρίλα του, ντυσιμας, γούνα από άρνιακό, άσπρες κάλτσες πλεχτές ως το γόνα και μαύρα παπούτσι, τα λεγόμενα κουντούρες και βαστούσε στο χέρι του χέρι μαύρο, χοντρή και ροζιάρικη μαγκούρα, από βλογιά. Στη σύσταση της Σιελιέ με κοίταξε μ' ένα ύπεροπτικό βλέμμα, σαν να του παρουσιαζόταν κανένα μυρμηγκι και φώναξε τον πρωτόσχοιο, τον Πέτρο Λάμπρο με ύφος και τόνο δέκα Σουλτάνων.

—Πέτρε!... Έξέτασαν αυτόν και βάλε τον βπον άνήκει.

Ο πρωτόσχοιος μώδωνε τότε κάποιο διβλίο να του άναγνώσω και μ' έβαλε στην έκτη τάξη.

Το σχολείο είχε όχτώ τάξεις δοθίες για τη μελέτη σε σχήμα ήμισυκίλου με διάμετρο τον τοίχο, κι' άλλα τόσα θρανία για τη γραφή. Τα θρανία είχαν από την δεξιά μεριά μιάν δοθια σανίδα το καθένα, δουλεμένη τεχνικά, πουχε κρεμασμένο τον πίνακα της γραφής της κλάσης και πίσω από αυτή τη σανίδα έναν κοντό, που γύριζε στρεφόμενος, ζσο ήθελος. Ο κοντός αυτός λεγόταν ηπλέ-

γραφος κι' είχε στην κορφή του μιά μικρή και στρογγυλή πινακίδα, σαν στέμματα, που ήταν σημειωμένος από τη μιά μεριά ο αριθμός της κλάσης κι' από την άλλη δεν θυμούνται π.

Στο πρώτο-πρώτο θρανίο, μπαίνοντας, κατάμπερσας στην δασκαλοκαθέδρα, είχαν το θρανίο του άμμου, όπου τα μικρά παιδιά, που ήταν στην άλφραβήτο, έγραφαν με το δάχτυλο (το δείκτη) άπάνω στο χυμένο άμμο τα είκοσι τέσσερα γράμματα και τους δέκα αριθμούς. Κάθε θρανίο, όπως και κάθε ήμισυκίλιο, είχε κι' έναν έμμηνηντή από μεγαλύτερη κλάση. Ο έμμηνηντής αυτός είχε στο χέρι του ένα χοντρή δειχνή σε σχήμα μεγάλου κοντυλιού κι' έδειχνε στον πίνακα τα ψηφία, που κανονικοχούσε στα παιδιά, που διάβαζαν στο ήμισυκίλιο ή έγραφαν στο θρανίο. Οι πίνακες των ήμισυκίλιων ήταν τυπογραφημένοι και των θρανίων χειρόγραφοι καλλιγραφημένοι, έργο του δασκάλου Κατσάνου, γιατί κάθε δάσκαλος τότε έπρεπε νάναι καλλιγράφος. Ακόμα έπρεπε νάναι και ψάλτης. Χωρίς κι' αυτά τα δύο προσόντα δεν μπορούσε να ένονηθι ως δάσκαλος.

Η δασκαλοκαθέδρα ήταν δίπλα στην είσοδο, κι' άπάνω από την δασκαλοκαθέδρα στον τοίχο ήταν μιά εικόνα του Χριστού, και κάτω από την εικόνα ήταν ζωγραφισμένο ένα χέρι που κρατούσε φτεροκόντυλο, κι' ως συνέχεια του χεριού με το φτεροκόντυλο, καλλιγραφημένο σε μιά γραμμή το γνωμικό: «Ες τόπος διό καθέν πράγμα και καθέν πράγμα εις τον τόπον του», με μεγάλα—μεγάλα γράμματα, που διαβάζονταν από την άνωκρανή πλευρά του σχολιού, έργο βέβαια και αυτό του ίδιου δασκάλου. Κι' άμέσως σ' άλλη γραμμή παρακάτω τα διαβιδικά κέλευσμα: «Αράξασθε παιδείας μήποτε όργισή Κύριος», σ' άλλον ρυθμό καλλιγραφικών γραμμάτων. Από το άριστο μέρος της δασκαλοκαθέδρας, κατά ένα σκαλοπάτι χαμηλότερα, ήταν ένα είδος βήμα, όπου καθόταν ο πρωτόσχοιος όλη την ημέρα, έπιτηρώντας την τάξη και την έπιμέλεια του σχολιού, έξάγγελλε τα προστάγματα του φοβερού δασκάλου, χτυπούσε τον κώδωνα, κι' άπάγγελλε τες ήμερήσιες προσευχές τόν πρωί, τόν γιώμα, τόν απόγιομα και τόν βράδυ, όταν άρχιζε κι' όταν έπανε ή μελέτη.

Ο πρωτόσχοιος, που άλλαζε κάθε μέρα, ήταν πάντα από την όγδόη, όηλαδή από την άνωτερη κλάση του σχολιού. Είταν ένα είδος, άντιπρόσωπος του δασκάλου, όταν έλειπε αυτός έξω από το σχολείο, είχαν ο εύταξίας και ο άσυννύμος του σχολιού.

Αυτός κατάγγελλε σημειώνοντας τα παιδιά, που άταχούσαν, ή που δεν διάβαζαν ή που δεν ήξεραν μάθημα και άναφορά του έμμηνηντή προς αυτόν, αυτός διαόριζε τούς έμμηνηντές, αυτός χτυπούσε τον κώδωνα κι' έπαιναν τα μαθήματα, αυτός έκανε, όπως είπαμε πάρα πάνω, την προσευχή, κι' αυτός έπρεπε νάναι πρωτότερα απ' όλους, για

να βάλλη τούς τιμωρημένους να σκουπίσουν το σχολείο, κι' αυτός έπρεπε να φύγη όργότερα απ' όλους, για να κλείσει το κολείο και να δώση τόν κλειδί στο δάσκαλο. Αυτός καμιά φορά, λείποντα του δασκάλου, τραβούσε τ' αυτιά των παιδιών και τούς έδινε δασκαλικούς μπάτσους.

Αλλ' οι άμμεσάτεροι τύραννοι των κλάσεων ήταν οι έμμηνηντές. Αυτά τυραννούσαν τα καμένα μαθητάρια, χτυπώντας τα και δοξώντας τα, καμιά φορά και φτύνοντας τα, και εκδιόχοντας τα να τούς φέρονιν δώρα από το σπίτι, σκυμαίδες, κορούδια, αμύγδαλα, μήλα, για να μην τ' άναφέρουν στον πρωτόσχοιο, ότι δεν ήξεραν μάθημα, και τιμωρηθύν από τον Ντε-Λελλάμα, τόν δάσκαλο.

Όστε οι τύραννοι και οι τυραννίσκοι του σχολιού συμπάσωναν πέντε δέκα: Ο δάσκαλος, ο πρωτόσχοιος κι' οι όχτώ έμμηνηντές! Όλοι ένας κι' ένας, κι' όλοι χειρότεροι ο ένας από τον άλλον.

Μόλις κατατάχτηκα στην έκτη κλάση, κατάλαβα από την τοποθεσία του ήμισυκίλου μας, ότι μου άπολειπονταν ακόμα δύο κλάσεις ώστου να τελειώσω τόν σχολείο.

—Πόσα χρόνια χρειάζονται, (ρώτησα τόν συμπαθητή μου τόν Κώστα Πρωτόπαππα, που με πρωτοπεριποιήθηκε ως ξενόπαυδο που ήμουν), για να τελειώσω με τόν σχολείο;

—Δύο χρόνια ακόμα, μου είπε, και με τούτη τη χρονιά που είμαστε τρία!

—Κι' ύστερα τελειώνουν τα γράμματα; Τόν ρώτησα με καρδιοχτύπι.

—Όχι, μου είπε. Απ' έδω θα πάμε στο «Έλληνικό» εκεί πάνω. Και με μιά χερνονομία μου έδειξε τή διεύθυνση του «Έλληνικού Σχολιού».

Θα κάνωμε άλλα τρία χρόνια εκεί. Απ' εκεί ύστερα θα πάμε στα Γιάννενα στο Γυμνάσιο. Εκεί πάλε θα κάνωμε άλλα τέσσερα χρόνια κι' απ' εκεί πάλε, όποιος θέλει να γένη μεγάλος δάσκαλος ή γραφός ή δικηγόρος πηγαίνει στην Αθήνα στο Πανεπιστήμιο, άλλα τέσσερα χρόνια κι' εκεί, κι' έτσι τελειώνει τα γράμματα και φορδίζει φράγκα και καπάλλο. Για όλα λοιπόν αυτά χρειάζονται τρία και τρία έξ, και τέσσερα δέκα, αν δεν πηγαίνα στην Αθήνα, γιατί δεν μάχονταν καλά να βγάλλω τες φουστανελλίτσες μου και να φορέσω φράγκα, στενά, όπως λέγονταν τότε τα φράγκα, ή βρω κι' έξη μόνον χρόνια, αν δεν πηγαίνα στα Γιάννενα, που φάνησαν έξη αιώνας. Ζαλίστηκα. Μούθετε βίγγος. Δεν έβλεπα μπροστά μου. Μούθετε σαν λυόθυμια, και θάλαφρα καταγής, αν δεν μ' έκανε να συνέλθω ένας φοβερός κρότος. Τι είταν; Ο πρωτόσχοιος είχε δώσει τη σημείωση των άμελων κι' άτάχων της προμεσημβρίας κι' ότρομερός Κατσάνος άρχισε τες τιμωρίες! Ο φοβερός κρότος, που είχα άκουσει, προέρχονταν από τη μαγκούρα του δασκάλου, που άντι να πέση στη ράχη ή στο κεφάλι του μαθη-

του ξεδρόμησε κι' έπεσε άπάνω σ' ένα θρανίο., Όλο τὸ σχολειὸ εἶχε στρέψει περίλυπο, κοιτάζοντας τὸ θύτη καί, τὸ θῦμα, ὅπως τ' άρνιὰ, ὅταν βλέπουν νά σφάζεται ένα άρνι... "Τότερα, άρπαγμα ἀπὸ τ' αὐτιά, μπατσιὺδες καί καταδική νά γονατίσῃ ἀπάνω στοῦ θρανίου τῆς τάξης του καί νά κρατᾷ μὲ τὰ χέρια τὸν άνήφορο ἔνανι μαυροπίνακα, ποὺ εἶχε γραμμένο ἀπὸ τὸν πρωτόσχοιο τ' ὄνομά του, καί κάτω ἀπὸ τ' ὄνομά του καί τὲς λέξεις «άμελέστατος» καί «άτακτότατος».

Όταν εἶδα ἐκεῖνο τὸ καίμενο τὸ παιδί γονατισμένο ἀπάνω στοῦ γυμνὸ θρανίο, καί νά κρατᾷ μὲ τὰ δύο του χέρια τὸν άνήφορο πᾶν μαῦρο ἑξαπτερυγο ἐκεῖνο τὸν πίνακα, καί νά προσπαθᾷ μ' ὅλα του τὰ δυνατὰ νά κρατᾷ ἰσορροπία, γιὰ νά μὴν πέσῃ κάτω καί γκρεμιστακιστῇ, ἀπὸ τῇ μιᾷ μεριά μοῦθρε νά κλάψω γιὰ τὴν ἀπάνθρωπη διασκαλική τυραννία, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη νά ξακαριδιατώ ἀπὸ τὰ γέλια γιὰ τὴν κομικώτατη στάση τοῦ τιμωρούμενου μαθητῇ!

Τότερα ἤρθε ἡ ἀράδα ἐνὸς ἄλλου παιδιοῦ. Αὐτὸ καταδικάστηκε νά φάῃ δέκα θεργές στὲς παλάμες, γιατί καταγγέλθηκε ὅτι ἔλεγε «άχρεια» λόγια. Κι' ὕστερα πάλι ἐνὸς ἄλλου, ποὺ ἀφοῦ ἔφαγε μερικὸς φρούσκους στὰ μάγουλα καταδικάστηκε ἀμέσως σ' ένα γαρὸ ξυλοκόπημα καί φυλάκῃ στὸ ὑπόγειο, γιατί εἶχε τρεῖς μέρες νάρθη στὸ σχολειό. Ένα ἄλλο παιδί, ποὺ μασσοῦσε χαρτιά καί τᾶκανε βόλους καί τὰ ἔριχνε στὸ ταβάνι τοῦ σχολειοῦ, καταδικάστηκε νάχη ένα σουβλί, ποὺ τῶνα ἄκρα στηρίζονταν στὸ στήθος του ἀπάνω στὸ φόρεμά του, καί τ' ἄλλο τὸ ἄγγιζε κάτω ἀπὸ τὸ σαγόνι, σὲ τρόπο ποὺ νά μὴν μπορῇ νά κοιτᾷ κατὰ γῆς ἀλλὰ ψηλὰ πρὸς τὸ ταβάνι, βρουν εἶταν κολλημένοι οἱ μασσημένοι βῶλοι τῶν χαρτιῶν... Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας τῖθλεπα γιὰ πρώτη φορὰ κι' ἀπόρρεσα, πῶς δὲν τῶχε πάρει μυρουδιά ὁ Παπ' Ἀντριᾶς, γιὰ νά τὸ ἐφασμάσῃ κι' αὐτός. Ἐπακολούθησαν κι' ἄλλες τιμωρίες ἀλλὰ δὲν τίς σημειῶνω, γιατί εἶταν ἀπὸ τὲς συννευθισμένες μικροτιμωρίες, ποὺ δὲν μῶκαναν καμμιὰ ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση, σὰν αὐτὲς πῶχω γράφει παραπάνω.

Τέλος, τὸ μεσημέρι, μιὰ σφινριξιά τοῦ δασκάλου τοῦ Κατσάνου μᾶς ἔκανε νά διασκεύωμε τὴ μελέτη, νά χαλάσωμε τὰ ἡμικύκλια καί νά μποῦμε στὴ γραμμὴ, ἔχοντας τὸν ἀριστερὸ ὄμο πρὸς τὸν τοίχο καί τὸν δεξιὸ πρὸς τὰ μέσα. "Τότερα ἀπ' αὐτό, χτύπησε ὁ πρωτόσχοιος τὸν κώδωνα, στάθηκε στὸ βῆμα του μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα κι' εἶπε:

—Προσοχή! Προσεύξασθε! «Άγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς. Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν ἐλέησον καί σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν».

Κι' ὅλα τὰ παιδιά μαζί ἔβαλλαν τρεῖς φορές «άααααμήτην!»

Τότερα μπήκαμε σὲ δύο στοίχους, μισὰ παιδιά ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τοῦ σχολειοῦ καί μισὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, φέροντας τὸ σχῆμα πρὸς τὸ δάσκαλο τὸν Κατσάνο, ποὺ στέκονταν ἀπὸνω στὴ δασκαλοκαθέδρα ἄγριος καί βλοσυρός, καί δγῆκαμε, ὁ ἕνας στοίχος, ἀπὸ τὴ μιὰ θύρα κι' ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἄλλη, καί πήγαμε νά φάμε.

Ὁ πρῶτος φίλος μου, ὁ Κώστας ὁ Πρωτόπαπας, μὲ πήγε στὸ κατάστημα

τοῦ Τριῦν ὅπου ἀγόρασα τὰ ἀκόλουθα βιβλία: Ἀναγνωστικάρι ἱερῇ κατῆχηση, ἱερῇ ἱστορία, προσευχητάρι, μικρὴ ἀριθμητικὴ καί γραμματικὴ τοῦ Κοραΐ, ποὺ εἶχε κάνει ὁ Παπ' Ἀντριᾶς, ἑξῆς ὅλα βιβλία ἢ δημοτικώτερα βιβλία φυλλάδες, ὅπως τὰ λέγαμε τότε, καί πήγα στὸ κατοικίό μου νά φάγω.

ΔΗΜ. ΚΑΤΣΙΛΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ-ΤΗΛ. 3-39

Ιωάννινα τη

195

(11)

ΛΥΚΗ ΕΣΤΙΑ

639

Έστριξε η καρδιά μου. Δυὸ δάκρυα χοντρά ανέβηκαν ἀπὸ τὴν καρδιά μου
 ἔπια μου. Θέλησα νὰ θυμηθῶ ὅλα τὰ φρονικά τοῦ σκλαβωμένου γερακιού: πό-
 σα πούλια ἄφησε χωρὶς μάννα, καὶ πόσες μάνες χωρὶς πουλιὰ, καὶ πόσα πουλιὰ
 ἔταίροι, καὶ τὸ κυνήγημα τῆς πέρδικας, ποῦ γλύτωσε ἀπὸ τρέχα, ἀλλὰ δὲ μπό-
 ρησε ἀντισταθῆναι στὴν ἄφωνη φωνή, ποῦ μοῦ φώναζε!

— Δευτέρωσέ με κι' ἐμένα τὸ καημένο! Δός μου τὴ λευτεριά μου ὥς ἐλεημοσύνη!
 Θυμήθηκα ὅτι εἶμαι κι' ἐγὼ δοῦλος, ραγιάς Σουλτάνου, κι' ἦρθα στὴ θέση του.
 Ἐκρέμασα καὶ τοῦ γερακιού τὸ κλουβὶ καὶ τράφησα ἴσια στὸ παράθυρο μὲ τὸ
 ἴσο τὸ γυαλί . . .

— Ἀλλά . . . τί πάω νὰ κάμω; εἶπα μέσα μου. 'Απ' ἐδῶ ἔφυγε ἡ πέρδικα'
 ἔπια καὶ τὸ γεράκι, μπορεῖ νὰ τὴ φτάσει πούθενά . . .

Τυρῖζω πρὸς τὸ παράθυρο, ποῦ ἀντίκρυζε κατὰ τὴ νοτιά, ὅλως διόλου ἀντί-
 πρὸς τὸ δρόμο τῆς πέρδικας. 'Ανοίγω τὸ παραθυρόφυλλο, ἀνοίγω καὶ τὴ θύρα
 τοῦ κλουβίου, καὶ τοῦ δίνω δρόμο! Πάει! 'Απόχτησε κι' αὐτὸ τὴν ποθητὴ λευτεριά.
 Τὸν καλὴ κι' αὐτοῦ τοῦ!

Τυρῖζοντας κρέμασα καὶ τοῦ γερακιού τὸ κλουβὶ μὲ τὴ θύρα ἀνοχτή, κοντὰ
 τοῦ κλουβὶ τῆς πέρδικας, καὶ πῆγα νὰ κοιμηθῶ. Κοιμήθηκα σὰ στὸν Παρά-
 ολος μου ὁ ὕπνος εἶταν γεμάτος χρυσὰ ὄνειρα. Τέτοιον ὕπνο γλυκὸ δὲν εἶχα
 ποτέ.

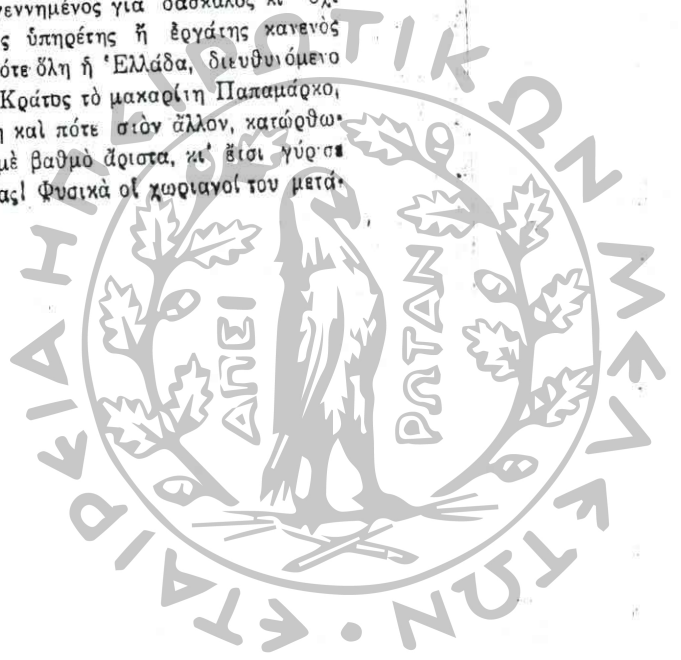
*

ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

Εἶταν Μάρτης καὶ ζύγωνε ἡ Μεγάλῃ Πασκαλᾷ, δταν δραπέτευσα ἀπὸ τὸ 'Αλ-
 λιαχικὸ τῆς Ζίτσας. Φούντωναν τὰ κλαδιά, ἀνθίζαν οἱ ροδακινιές, οἱ κουμ-
 (χορομηλιές), οἱ ἀπιδιές, οἱ μηλιές, οἱ κερασιές κι' οἱ κουτσουπιές (ἀγριοξυ-
 πιές). Τ' ἀρνιά καὶ τὰ κατσίκια πηδούσαν περὶ χάρα σιὰ λειβάδια καὶ στὰ
 τὰ χελιδόνια, προάγγελοι τῆς πανώριας ἀνοιξης, ἔσκιζαν τὸν ἀέρα μὲ τὰ
 τὰ τὰ τους φτερά, καὶ κάπου—κάπου ἀκούονταν καὶ τ' ἀνθρωπόφωνο λάλημα
 τοῦ ἀνθρώπου.

— «Κούκουσου! Κούκουσου!»

Ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες μαθεύτηκε, ὅτι εἶχε ἔρθει σὶδ πλησιόχωρό μας τὴν Κρε-
 ῖστα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ δίπλωμα δασκάλου, ὁ δάσκαλος Δημήτρης Πασχίδης
 πτυχτὴ πρὶν ἀπὸ τὸ χωριὸ του, γιατί φέρονταν μαλακά, ἀνθρωπινὰ πρὸς τὰ
 καὶ κι' ὄχι θηροώδικα. 'Εξαιτίας αὐτοῦ ὁ Δημήτρης Πασχίδης ἔφυγε καὶ πῆ-
 ῖν Ἀθήνα γιὰ νὰ βρῇ δουλειά, ἀλλ' ὄντας γεννημένος γιὰ δάσκαλος κι' ὄχι
 ἄλλο τίποτε, ἀντὶ νὰ βρῇ δουλειά, γενόμενος ὑπηρετὴς ἢ ἐργάτης κανενὸς
 σου, φοίτησε σὶδ μόνο Διδασκαλεῖο πούχε τότε ὅλη ἡ Ἑλλάδα, διευθυνόμενος
 τὸν μόνο παιδαγωγὸ πούχε τότε τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος τὸ μακαρίτη Παπαμάγκο.
 πρὸς πότε πότε στὸν ἕνα πατριώτη φούριαρη καὶ πότε στὸν ἄλλον, κατάρθων
 ἕνα—δυὸ χρόνια νὰ βγῇ «διδασκαλιστὴς» μὲ βαθμὸν ἀριστα, κι' εἴσι γύρω
 τοῦ τοῦ μεγάλος δάσκαλος γιὰ τὸν τόπο μας! Φυσικά οἱ χωριανοὶ του μετὰ

νοίωσαν, γιατί τὸν εἶχαν πάψει, καὶ τὸν ξαναδιώρισαν δάσκαλο μετὰ μεγαλύτερο μιστό.

Τὰ πασκαλόγια, πού ἐπισκέφτονταν τὸν πατέρα μου οἱ καλύτεροί καὶ πλησιόχωρά μας, ἦρθε νὰ τὸν ἐπισκεφτῇ καὶ ὁ δάσκαλος Δημήτρης Πασχίδης. Τὸς, μαθόντας βέβαια ὅσα μοῦ ἔτρεξαν στὸ Ἀλληλοδιδαχτικὸ Σκολεῖο τῆς Ζίτσας, ξέτασε μετὰ ἡμερο τρόπο, γιὰ νὰ ἰδῇ, τί εἶχα μάθει, μοῦ ζήτησε ὕστερα τῆς Σχολῆς Δημοτικῶν Ἀσμάτων τοῦ Ζαμπέλιου, γιατί δὲν τὸν ἤξερε, φαίνεται, καὶ τὰς τὸ περιεχόμενό της κατεδίκασε ἀπερίφραστα τῇ στάσει καὶ τῇ ἐνέργειᾳ τοῦ σκάλου Κατσάνου, λέγοντας, ὅτι πρέπει νὰ διαβάξῃ αὐτὸ τὸ βιβλίο κάθε ἑλληνόπουλο, γιὰ νὰ μαθαίνει τὰ κατορθώματα τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν τῶν τῶν Τούρκων.

Ἡ λέξη «ἑλληνόπουλο» μ' ἠλέκτρισε, γιατί ὥς ἐκείνη τὴ στιγμή ἤξερα εἶμουν Ρωμιόπουλο καὶ ὄχι Χριστιανόπουλο καὶ ἑλληνόπουλο, καὶ ὅτι οἱ γονεῖς μου καὶ ὅλοι οἱ πατριῶτες μου ἦσαν Ρωμιοὶ καὶ Χριστιανοί, κατ' ἀντίθεσιν τοῦς Τούρκους, καὶ ὄχι Ἕλληνες, καὶ ὅτι Ἕλληνες εἶταν ὅσοι κατοικοῦσαν ἀπὸ τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα, καὶ τὸν ρώτησα μετὰ καρδιοχτύπι:

—ἑλληνόπουλο εἶμαι ἐγὼ, δάσκαλε;

—ἑλληνόπουλο καὶ γνήσιο ἑλληνόπουλο! Μοῦ εἶπε μ' ἓνα γλυκὸ μυστικὸν ποῦ μῶχυνε στὴν καρδιά μου μιὰν ἀφαιτη χαρὰ καὶ εὐχαρίστηση.

—Κι' ὁ Πατέρας μου εἶναι Ἕλληνας; Τὸν ξαναρώτησα.

—Βεβαίωτατα εἶναι Ἕλληνας, καθὼς καὶ ἡ μητέρα σου εἶναι ἑλληνίδα ἢ ἀδερφή σου ἑλληνοπούλα, καὶ ἡ γλῶσσα ποὺ μιλοῦμε εἶναι ἑλληνικὴ γλῶσσα.

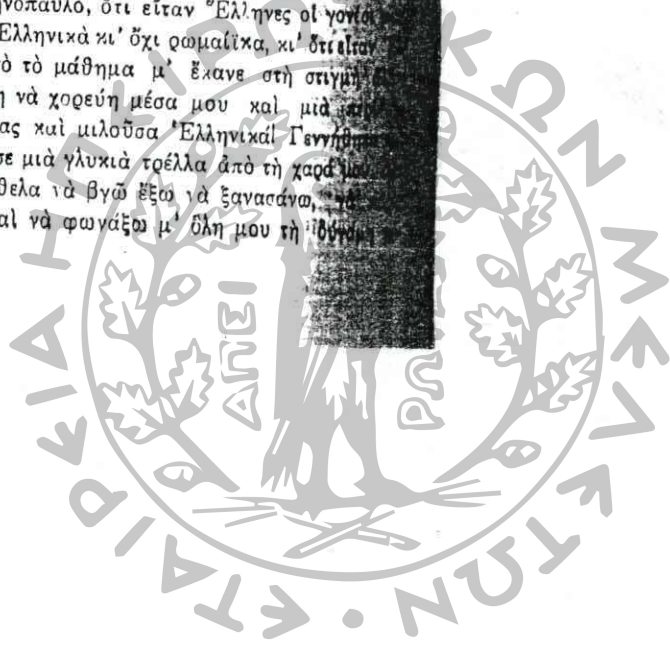
—Ὡστε δὲν εἴμαστε Ρωμιοί; Τὸν ματαξαναρώτησα.

—Ὁχι! Μοῦ εἶπε ἀξιωματικά. Δὲν εἴμαστε Ρωμιοί, καὶ οὔτε ἡ γλῶσσα μιλοῦμε εἶναι ρωμαίτικη. Εἴμαστε Ἕλληνες καὶ Χριστιανοί. Τ' ὄνομα ἑλληνόπουλο μᾶς ἔμεινε ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, πού εἶχαν σκλαβώσῃ μιὰ φορὰ τὴν πατρίδα τὴν ἑλλάδα.

—Ὡστε εἶναι ἑλλάδα ὁ τόπος μας, δάσκαλε;

—Βεβαίωτατα εἶναι ἑλλάδα ἀλλὰ δὲν λέγεται σήμερον ἑλλάδα, ἀπὸ τὸν παλὸν καιρὸ τῶν ἑλλήνων, γιατί τὴν ἔχει σκλαβωμένη ἀκόμα ὁ Τούρκος. Ἀλλ' ὕστερα ἀπὸ κάμποσον καιρὸ θὰ βγῇ ὁ βασιλεὺς μας ὁ Γεώργιος καὶ σταυροφόρους του, θὰ πολεμήσωμε τότε ὅλοι, θὰ νικήσωμε τοὺς Τούρκους καὶ κάνωμε ἑλληνικὴ καὶ ἐλευτέρη τὴν Πατρίδα μας!

Ἐκείνη μόνον τὴ στιγμή μάθαινα ἀπὸ τὸ δάσκαλο τὸ Πασχίδης τὸ ἑθνικὸ μου μάθημα, ὅτι εἶμουν ἑλληνόπουλο, ὅτι εἶταν Ἕλληνες οἱ γονεῖς καὶ ὅλοι οἱ πατριῶτες μου, ὅτι μιλοῦσα ἑλληνικά καὶ ὄχι ρωμαίτικα, καὶ ὅτι εἶχα τὴν ἑλλάδα σκλαβωμένη ἢ Πατρίδα μου! Αὐτὸ τὸ μάθημα μ' ἔκανε στὴ στιγμή ἄνθρωπο. Ἐνοιώσα μιὰ μεγάλη δύναμη νὰ χορεύῃ μέσα μου καὶ μιὰ περηφάνεια ἀπάνω μου! Εἶμουν Ἕλληνας καὶ μιλοῦσα ἑλληνικά! Γεννήθηκα καὶ κατοικοῦσα ἑλληνικῇ γῇ! Μ' ἔπιασε μιὰ γλυκιὰ τρέλλα ἀπὸ τὴ χαρὰ καὶ μὲ χωροῦσε τὸ σπῆτι . . . Πνιγόμενον! Ἦθελα νὰ βγῶ ἔξω νὰ ξανασάναω τὰ μέλη μου. Ἦθελα νὰ πάγω στ' Ἀγνάντια καὶ νὰ φωνάξω μ' ὅλη μου τὴν δύναμιν:

ΕΠΙΣΤΑΣ

841

...κάμπους και κάτω στα ποτάμια κι' απάνω στα βουνά και παραπάνω στα

—Εεεε! Είμαι Έλληνας! Είμαι Έλληνας! Είμαι Έλληνας!

Ο πατέρας μου παρατήρησε την ταραχή μου και με ρώτησε:

—Τ' έχεις και κάνεις έτσι;

—Δεν μπορώ, του είπα, να πιστέψω ακόμα ότι εμείς είμαστε Έλληνες κι' ότι ο πατέρας μας κι' όλα μας τα περίχωρα είναι Ελλάδα!

—Δεν είναι αλήθεια, μου είπε ο πατέρας μου θυμωτικά. Ξέρεις πότε θά είμαστε Έλληνες, κι' η Πατρίδα μας αυτή Ελλάδα;

Ο Πασχίδης ο δάσκαλος τάχασε για μιὰ στιγμή, γιατί δεν είχε καταλάβει το νόημα του πατέρα μου, κι' εγώ νόμισα ότι έχανα για πάντα από τα μάτια μου την πατρίδα του Έθνικού Παραδείσου, που μου 'χε ανοίξει λίγες στιγμές πριν ο δάσκαλος.

Κι' ο πατέρας μου εξακολούθησε αξιωματικά:

—Θά είμαστε εμείς Έλληνες, και θά γένη κι' η Πατρίδα μας Ελλάδα, όταν θα ελευθερώσουμε κι' εμείς να κάνουμε μιάν Επανάσταση σαν του Εικοσιένα! Όσο θα είμαστε έτσι ήσυχoi και προσκυνούμε τον Τούρκο και του πληρώνουμε χαράματα, αλλά δοσίματα, μαύροι Έλληνες θά είμαστε, και μαύρη Ελλάδα θά είναι η Πατρίδα μας!

—Ανάσane ο δάσκαλος, κι' εγώ ξανάειδα την πύλη του Έλληνικού μου Παράδεισου...

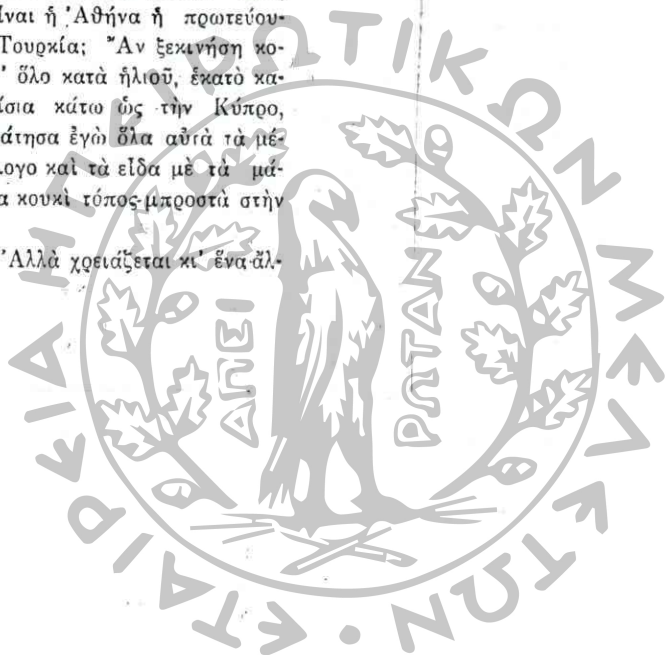
—Σωστά τὰ λές, κύρ—άρχονται! Είπε ο δάσκαλος χαρούμενος. Σωστά τὸ θέλεις νὰ κάνουμε κι' εμείς επανάσταση σαν τὴν Επανάσταση τοῦ Εικοσιένα!

—Αλλά πῶς θὰ τὴν κάνουμε εἶναι ὁ λόγος! Ξεφώνησε ὁ πατέρας μου. Οἱ Τούρκοι ποὺ τοὺς λευτέρωσαν οἱ Μπoσραιoι, οἱ Τζαβελλαῖοι καὶ λοιποὶ Σουλτῶν, οἱ Γκιζαῖοι, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Ζάχο—Μήλιος κι' ὁ Σπύρο—Μήλιος καὶ τότε οἱ πατριῶτες μας καὶ συντοπίτες μας, κάθονται τώρα σὴν Ἀθήνα καὶ μαζεύονται σὲ σκοτώνονται, ποῖος νὰ γένῃ πρῶτος, ποῖος ν' ἀρπάξῃ τὴν Κυβέρνηση, καὶ νὰ μᾶς φάῃ ἐμᾶς τοὺς Τουρκογαϊάδες ποὺ βρισκόμαστε στὰ Τούρκικα...

—Αλήθεια, εἶπε ὁ δάσκαλος κι' ὁ πατέρας μου εξακολούθησε μὲ δυνατὴ φωνή:

—Γιὰ νὰ λευτερωθοῦμε κυμμιὰ φορὰ ἀπ' τ' ἀνίχνιστα χέρια τοῦ Ἀγαρ-θίου νὰ πᾶμε πολλοὶ ἀπ' τὴν Τουρκία σὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα σὴν Ἀθήνα καὶ νὰ τοῖς φωνάζουμε κάθε μέρα, ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι μονάχα αὐτὴ ἡ πόλις αὐτοὶ σήμερα καὶ τὴν ἀλωνίζουν, κι' ὅτι δὲν εἶναι ἡ Ἀθήνα ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας. Ξέρετε πόσοι Έλληνες εἶμαστε σὴν Τουρκία; Ἄν ξεκινήσῃ κοινή ἐπανάσταση ποὺ βρισκόμαστε καὶ πάη κατὰ ἡλιοῦ, κι' ὅλο κατὰ ἡλιοῦ, ἐκατὸ χιλιῶν, ὡς τὸ Ἐρζερούμ, κι' ἀπὸ τὸ Ἐρζερούμ ἕως κατωὺς τὴν Κύπρο, καὶ ὅλοι Ἑλληνες, κι' ὅλο Ἑλλάδα θ' ἀπαντήσῃ! Τὰ περπάτησα ἐγὼ ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα ἐκατιστής, εἴκοσι ἀκέρια χρόνια ἀπάνω στ' ἄλογο καὶ τὰ εἶδα μὲ τὰ μάτια καὶ τὰ ξέρω. Τ' εἶναι ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα! Ἐνα κοινὸ τόπος μπροστὰ σὴν Ἑλλάδα τῆς Τουρκίας!

—Αλήθεια, ἀλήθεια, ἐπιβεβαίωσε ὁ δάσκαλος. Ἀλλὰ χρειάζεται κι' ἕνα ἄλλο...

λο ακόμα, ἄρχοντα . . Χρειάζεται ένας Ρήγας ακόμα, για να ξυπνήση τοὺς Έδες . . . Αὐτὸ μοῦ εἶπε στὴν Ἀθήνα ὁ μεγάλος παιδαγωγός, ὁ δάσκαλός μου Παμάρκος. Αὐτὸς μοῦ εἶπε, τί μέγας εἶταν ὁ Ρήγας. Κι' αὐτὸς ὁ νέος Ρήγας πει νὰ βγῇ ἀπὸ μᾶς, πῶχουμε ἀνάγκη γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε. Ὁ Ρήγας, μοῦ ὁ δάσκαλός μου ὁ Παπαμάρκος, προπαρασκεύασε τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκό κηρύττοντας:

Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζοῦμε στὴ σκλαβιά
Μονάχοι σὰν λιοντάρια στοὺς βράχους στὰ βουνά
Σπηλιεὺς νὰ κατοικοῦμε σὰν τ' ἄγρια θηρία
Νὰ φεύγουμε τὸν κόσμον, γιὰ τὴν ἐλευθεριά!
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλευθερὴ ζωὴ
Παρὰ σαφάντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακὴ!

Ἐκείνη τὴ στιγμή πῆγε στὸ δωμάτιο ὁ Τοῦρκος εἰσπράχτορας καὶ καλεσε, καὶ στὴ στιγμή κόπηκε ἡ ἐθνικὴ συνομιλία μας.

Ὁ πατέρας μου εἶχε τὰ μάτια του πλημμυρισμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα σφουγγίζε μὲ τὸ μαντήλι...

Ὁ Τοῦρκος εἰσπράχτορας τὸν ρώτησε:

—Τ' ἔχεις καὶ κλαῖς, κύρ-ἄρχοντα;

—Θυμήθηκα τὴ μακαρίτισσα τὴ μάνα μου, Μεχμέτ—ἐρέντη, καὶ μὲ τὰ δάκρυα, τοῦ εἶπε ὁ πατέρας μου καὶ τὸν χαιρέτησε μὲ χειραψία.

Τότε ἐγώ, μὴν μπορῶντας νὰ ὑποφέρω τὴν παρουσίαν τοῦ Τοῦρκου, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πρῶτο μου ἐθνικὸ βάφτισμα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια ἐθνικὴ λυψή, ποὺ μῶκαναν ἐκείνη τὴν στιγμή ὁ δάσκαλός καὶ ὁ πατέρας μου, πῆρα τὸν σκαλο καὶ βγήκαμε στ' Ἀγνάντια, ὅπου μακριὰ ἀπὸ τ' αὐτιά τοῦ Τοῦρκου εἰσπράχτορα καὶ τῶν Τοῦρκων στρατιωτῶν, πούχε μαζί του γὰ ἀσφάλειά του κι ἐπὶ σὴν του, ἄρχισαν νὰ φωνάζω σὰν μεθυσμένος, σὰν τρελλός:

—Εἶμαι Ἕλληνας, καλημέρα μου! Εἶμαι Ἕλληνας, καλημέρα μου! Ἕλληνας!

Ἐκεῖ ὁ δάσκαλός μου Πασχίδης μ' ἐξέιασε πάλε, τί γράμματα γνῶριζε εἶδε καὶ πείστηκε, ὅτι ἀληθινὰ δὲν γνῶριζα τίποτε, ἔξω ἀπὸ ἀπλὴ ἀνάγνωσ ἀπλὴ γραφὴ. Μὲ βεβαίωσε, ὅτι αὐτὸς, οὔτε ἔδερε οὔτε μάλ' ὦνε τὰ παιδιά δίδασκε, ὅτι εἶχε πάρει πλεῖα γὰ πάντα στὴν Ἀθήνα ἡ δασκαλικὴ τυραννία φανὸ βαρβαρικῶν χρόνων, κι' ὅτι μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἔπαυε καὶ στὰ Γιάννινα τὸς ποὺ θὰ πέθαινε ὁ Κεφάλας καὶ κάμποσοι ἄλλοι σκουριασμένοι δάσκαλοι ἀνέπτυξε τὴν ὡραιότητα τῆς Ἀθήνας, τοῦ παλατιοῦ, τοῦ Πανεπιστημίου, τῆς κρόπολης, τοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Πολυτεχνείου, μοῦ εἶπε, ὅτι εἶδε πολλὰς τὸ Βασιλεῖα καὶ τὸ Διάδοχο Κωνσταντῖνο, καὶ τὰ παιδιά τῶν Μποτισαράων, Τζαβελλαίων, τῶν Δρακαίων καὶ τῶν ἄλλων Σουλτανῶν, καθὼς καὶ τὸ Δῆμα καὶ τὴν Γριβὰ, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ Σιουλιώτες, ποὺ εἶταν στὴν Ἑλλάδα εἶταν ἐτοιμοὶ νὰ ποῦν στὸ Τοῦρκικο καὶ νὰ πάρουν τὰ Γιάννινα, ἂν τοὺς τὸ ἐπιτρέψει ἡ Φραγ. Ὑστερα μοῦ πρότεινε νὰ μὲ πάρῃ στὴν Κρητσούνιστα νὰ μὲ διδάξῃ λογαριασμοὺς, ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν, ἑλληνικὴν καὶ ἱερὴν ἱστορίαν καὶ γραμματικὰ μαθήματα χρήσιμα σὲ κάθε ἄνθρωπο, πῶχει στὸ νοῦ του νὰ γίνῃ καὶ ὁ Κόσμος, βεβαιώνοντάς με, ὅτι δὲν θὰ μὲ δίδασκε ὡς τύραννος δάσκαλος, ἀλλ' ὡς δάσκαλος φίλος καὶ πατριώτης.

Δὲν δυσκολεύτηκα νὰ πεισθῶ μ' ὅσα μοῦ εἶπε, κι' ὅταν γυριστὸς στὴν εἶπα στὸν πατέρα μου, ὅτι ἀπόπασκα θὰ πῆγαίνα στὴν Κρητσούνιστα, νὰ μάθω λογαριασμούς, ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ γραμματικὴν.

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶταν γιὰ μένα ἡ μεγαλύτερη ἡμέρα τῆς ζωῆς μου!

4. Εθνική αποκάλυψη

[Το διήγημα αυτό υπάρχει στη συλλογή «Διηγήματα του Μικρού Σκολειού» (Αθήνα 1935, 6' έκδ. 1940). Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι όσα αναφέρει: «τόποι, πρόσωπα, πράγματα και συμβάντα είναι όλα παρμένα από την πραγματικότητα». Διεκτραγωδεί εδώ τα βάσανά του, όταν ήταν μικρός μαθητής του παπ' Αντριά και του Κατσάνου. Είναι η εποχή της αυταρχικής αγωγής. Το σχολείο δημιουργούσε αποστροφή στο μαθητή. Απόφοιτος του διδασκαλείου του Παπαμάρκου στην Αθήνα ο Κρετσουνιστιώτης παπα Δημήτρης Πασχίδης (1835 - 1917) έφερε στην περιοχή μας τις μεθόδους της νέας παιδαγωγικής. Πλησίαζε το μαθητή και είχε το χάρισμα της μεταδοτικότητας. Σε πολλά σημεία της συλλογής αυτής ο Χρηστοθασίλης μιλάει για το Δ. Πασχίδη, τονίζοντας χαρακτηριστικά ότι ήταν ο πρώτος «πού 'βαλε μέσα μου ολοζώντανο τον πόθο της Παιδείας». Επιλέξαμε μόνο το διήγημα «Εθνική Αποκάλυψη», γιατί εδώ αναδύεται ανάγλυφη η μορφή του σεπτού δασκάλου την ώρα που κάνει πατριωτικό μάθημα στον κατοπινό μεγάλο λογοτέχνη].

ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

Είταν Μάρτης και ζύγωνε η Μεγάλη Πασκαλιά, όταν δραπέτεψα από το Αλληλοδιδασχτικό της Ζίτσας. Φούντωναν τα κλαδιά, άνθιζαν οι ροδακινιές, οι κουμπλιές (κορομηνιές), οι απιδιές, οι μηλιές, οι κερασιές κι' οι κουτσουπιές (αγριοξυλοκερατιές). Τ' αρνιά και τα κατσίκια πηδούσαν περίχαρα στα λαιβάδια και στα λόγγα, τα χελιδόνια, προάγγελοι της πανώριας άνοιξης, έσκιζαν τον αγέρα με τα ψαλιδωτά τους φτερά, και κάπου - κάπου ακούονταν και τ' ανθρωπόφωνο λάλημα του Κούκου:

— «Κούκουσου! Κούκουσου!».

Εκείνες τες ημέρες μαθεύτηκε, ότι είχε έρθει στο πλησιόχωρό μας την Κρετσούνιστα από την Αθήνα με δίπλωμα δασκάλου, ο δάσκαλος Δημήτρης Πασχίδης πούχε παυτή πριν από το χωριό του, γιατί φέρονταν μαλακά, ανθρω-

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΥΠΟ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Επειδή η σειρά των διηγημάτων που προηγήθηκαν άφησε ένα κενό στο πνεύμα του αναγνώστη, πώς δηλαδή κατώρθωσε να μάθω γραμματα, ύστερα απ' όσα μου έτρεξαν στην Ζίτσα με τον δάσκαλο τον Κατούνο, ξαφνικά καλό να κάνω αυτόν τον επίλογο, και ν' αναφέρω, ότι εκείνες της ημέρες που ξανά εκείνο το προξενικό μου κι' εδραπέτευσα από την Ζίτσα είχε έρθει με δίπλωμα δασκάλου ο παραχωριστός μου Δημήτριος Πασχίδης από την Αθήνα, όπου άπου είχε πανιτή από το χωριό του Κρεσιούνισα, γιατί δεν φέρονταν μ' αυστηρότητα (θηριωδία) στα παιδιά του σχολείου του; είχε ακολουθήσει κανένα χρόνο παιδαγωγικά μαθήματα στο μόνο Διδασκαλείο, που είχε τότε η Έλευθερη Ελλάδα με διευθυντή τον Παπαμάρο. Το δίπλωμα αυτό, κι' είχαν το πρώτον και μόνο δίπλωμα που είχε τότε Ήπειρώτης δημοδιδάσκαλος συνετέλεσε ώστε να ξαναδιοριστή στο χωριό του δασκάλος με μεγαλύτερο μιστό και με καλύτερη υπόληψη, καθό διπλωματούχος.

Μαθόντας αυτός τα όσα μου έτρεξαν στην Ζίτσα ήρθε μια Κυριακή στο σπίτι μου, μ' έβλεπε με ήμερον τρόπο πώς έγεινε το πράγμα μου ζήτησε να ιδή την Συλλογή των Δημοτικών Αρμάτων του Ζαμπελίου, και ιδόντας το ένθικωτο περιεχόμενό της, κατεδίκασε την οίαση και την ενέργειαν του δασκάλου Κατούνου, λέγοντας ότι την συλλογή αυτή πρέπει να την έχη κάθε Έλληνόπουλο. Μου είπε ακόμα ότι όλοι όσοι όμιλούμε την γλώσσα που όμιλούμε, είμαστε Έλληνες, κι' ότι μια μέρα πολύ γρήγορα ο Γεώργιος ο Βασιλιάς θα πάρη το σιγατό του και θάρη να μās έλευτερώση από την Τουρκιά, διώχνοντας τους Τούρκους από τον τόπο μας. Έτσι μ' ένθουοίσε μ' αυτά τα λόγια και με έπεισε να γίνω μαθητής του. Ο Πασχίδης μου φάνηκε ως όρθρος της χειραφρείας του μαθητικού κόμου από την δασκαλική τυρανία. Δεν έδίστασα πολύ να τον ακολουθήσω στο χωριό του. Έμεινα έναν άκέρειον χρόνο μαζί του όχι σαν μαθητής του, αλλά σαν φίλος του μικρότερος στην ηλικία. Τελειοποιήθηκα στην αριθμητική από την προοίση ως την αφαίρεση κι' έμαθα λίγη γραμματική (γιατί κι' αυτός δεν ήταν δυνατός στην γραμματική), την ιερή ιστορία που μās την έζηγούσε αυτός στην γλώσσα μας καθώς κι' ιερή Κατήχηση. Ίσως θα μάθαινα πλείότερη Γραμματική, αν δεν μ' ένκρινε ο πόθος του να τελειώσω την αριθμητική. Ύστερα από έναν χρόνο ο Πασχίδης μου είπε ότι δεν ήξερε πλείότερα να με διδάξη κι' επειδή τα Γιάνινα μου προξενούσαν φόβο από τη φήμη του

δασκάλου Κεφάλα ο πατέρας μου μ' έστειλε στον άδελφό του στην Ξάνθη, όπου είχαν διευθυντής του Μονοπωλείου των Καπνών. Έφτασα εκεί της σιετίας για 13—14 μέρες, με τον καθανάρη Φετάνη από του Μπούλτζου του Ζαγοριού, κι' ύστερα από ένα ξεκούρασμα δέκα-δώδεκα μερών ο θεός μου, βλέποντας την επιμονή μου να μὴν θέλω να πάγω στο Άλληλοδιδασκτικό, μου πήρε ιδιαίτερο δάσκαλο τον διευθυντή του Άλληλοδιδασκτικού, έναν γηραιόν άνθρωπον Εὐθύμιον ονομαζόμενο, κι' επειδή είτε βαρύνονταν ο Εὐθύμιος να με διδάσκη, είτε και δεν ήξερε τόσο, με παρέδωκε στην Πανώρια θυγατέρα του κορίτσι 17—18 χρονών να μου κάνει μάθημα. Η γεραϊδόμορφη δασκαλοπούλα μ' ένκρινε με την ώμορφιά της, μ' έκανε υποταχτικό της, δούλο της, κι' επειδή είδε ότι ήμουν δυνατότερος κι' απ' αυτήν στην Αριθμητική, μου παρέδιδε μόνον Γραμματική. Τέσσερες ήμισυ μήνες είχα παραδοθή στην εκμάθηση της Γραμματικής, της νιόβγαλης γραμματικής του Δημ. Βεργαροδάκη και στο διάστημα αυτό την έμαθα απ' την μια την άκρη ως την άλλη τόσο καλά, όσο την ήξερε κι' ο συγγραφέας της. Δεν μ' έδοηθούσε μόνον στην εκμάθησή της ή υπέρεκαλλη ώμορφιά της δασκάλας μου, που χύνονταν άπάνω μου τα λόγια της σαν μαργαριτάρια, το βλέμμα της, σαν ήλιος και τα χαμόγελά της σαν Άνοιξη, αλλά και το τεράστιο μνημονικό μου, που είχα σ' εκείνη μου την ηλικία των δέκα χρονών. Άλλ' άπάνω στο τελείωμα της Γραμματικής ή δασκάλα μου, που την ζητούσαν οι καλύτεροι γαμπροί της Ξάνθης, γάρειν της έκλαμψεως ώμορφιάς της, άρραβοινοίστηκε έναν έμπορο άσκημο και πολύ μεγαλύτερό της στην ηλικία, και βρέθηκε στην ανάγκη να καταφύγω στο «Έλληνικό Σχολείο» άλλ' ή εκπληξή μου κι' ή χαρά μου ήταν άνέκφραστες, διαν έμαθα από τον σχολάροχη Άδαμαντιάδη ότι με την Αριθμητική και την Γραμματική, που ήξερα, είπουν για την Α' του Γυμνασίου κι' επειδή δεν υπήρχε Γυμνάσιο στην Ξάνθη, ο θεός μου μ' έστειλε στο σπίτι του στην Σμύρνη να μὴν στο Γυμνάσιο. Έτσι πλεία μὴνα σε μια διδασκαλική σφαίρα άνώτερη, που υπήρχε, ή δεν ήταν αίσθητός πολύ ο διδασκαλικός ζυγός.

Τελειώνοντας τον επίλογο αυτού του βιβλίου μου, θεωρώ καθήκον μου ν' ανακηρύξω ότι σε τρεις ανθρώπους χρεωστώ τα γραμμάτια μου στον Δημ. Πασχίδη, στην Δασκαλοπούλα και στον θεό μου, και θα φέρω την ένγνωμοσύνη μου προς αυτούς ως τον τάφο μου.